

PAVOL STRAUSS

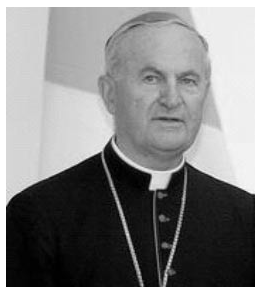

František Tondra, spišský biskup: V čom spočíva veľkosť človeka? Sú na to rôzne názory. Záleží, z akého uhla pohľadu túto vec hodnotíme. Niektorí ľudia hodnotia iba vonkajšiu činnosť a vonkajšie úspechy človeka. V dejinách boli veľkí vojvodcovia, dobyvatelia, politici, objavitelia na poli vedy, odvážni moreplavci, ktorí objavili nové kontinenty. Všetci títo sa zapísali do dejín ľudstva, niektorí pozitívne, niektorí negatívne. Veľkosť nespočíva v tom, či o ňom píšú dejiny alebo nie. Ani v tom, čo veľké urobil pre pokrok ľudstva. Veľkosť človeka spočíva predovšetkým v ňom samom. Pán Ježiš pochválil chudobnú vdovu, ktorá vhodila

do chrámovej pokladnice dve drobné mince, v protiklade boháčov, ktorí dávali oveľa viac. Tí dávali malé percento z toho, čo mali, ona dala všetko, čo mala. (Porov. Mk 12, 41-44). To znamená, že jej srdce bolo ďaleko širšie a otvorenejšie pre dobročinnosť, ako srdcia boháčov. Veľký človek musí mať veľké srdce, čo obrazne znamená veľkého ducha. Ten zasa nespočíva vo veľkom poznaní, ale vo veľkej láske. Keby veľkosť človeka spočívala vo veľkosti poznania alebo bohatstva, nie všetci ľudia by mohli byť veľkí. Lásku však môže mať každý.

Keď sa však láska spojí aj s inými dobrými vlastnosťami a prirodzenými darmi, jej účinok je vo vonkajších efektoch väčší. Preto je požehnaním pre ľudstvo, keď môže mať charakterných politikov, vedcov, ekonómov, lekárov, mediálnych tvorcov, žurnalistov, spisovateľov a pod. Obetavosť je protiklad súčasnému trendu, ktorým je individualizmus. Ten orientuje človeka iba na seba samého. Tu už človek nemyslí na potreby druhého, nedáva nič pre spoločnosť, iba ak za vysoké hmotné ceny.

Pavla Straussa treba nazvať veľkým v tom najkrajšom význame. Okrem prirodzených darov vynikajúceho lekára a mysliteľa, ktorý svoje myšlienky vedel aj napísať, mal aj veľké srdce naplnené láskou. Preto ho právom môžeme mať za vzor ľudí, akých dnešná doba má málo. On nestráca svoju aktuálnosť.

Kardinál Jozef Tomko: Zdá sa, že je v tom akési protirečenie: sedemnást rokov máme slobodu, ale naša viera je dnes viac ohrozená ako predtým. Zdá sa, že slobodu veriť nevieme dobre používať, nevidíme hadov v tráve okolo nás. Nehovoria zo stromu ako pokušiteľ v raji – vábivé jablko v lákavých farbách a formách ukazujú cez moderné prostriedky a sľubujú raj na zemi. Preto si dnes treba vieru vydobýť a pestovať. (...)

Nestranný a dobroprajný pozorovateľ, akým je pápež Benedikt XVI., nás upozornil, že naše „vzácné cyrilo-metodské dedičstvo, ktoré komunistický režim nedokázal zničiť“, je „vážne nahlodávané kvasom charakteristickým pre západné spoločnosti – konzumizmom, hedonizmom (čiže pôžitkárstvom), laicizmom, relativizmom“. Namiesto kultúry ducha nastupuje pseudokultúra takzvaného „nového“ chápania človeka i spoločnosti a usporiadanie verejného a politického života, „ako keby Boha nebolo“; ako keby človek žil iba z chleba a z bohatstva; ako keby len kapitál a peniaze mali právo rozhodovať o tom, čo je dobré a čo zlé; ako keby najvyšším orgánom bolo nahrabať si čím viac a čím skôr, a to aj korupciou, klamstvom, aj poškodením iných.

(Z homílie na púti v Levoči 8. júla 2007.)

Pavol Strauss: „Môžeme si z mosta doprosta priznať, že to so svetom nie je skvelé, ale ani s kresťanským svetom. Máme síce prisľúbenia a istotu ich splnenia. Ale azda by sa boli mohli ušetriť stáročné okluky. Nehľadím na svet očami historika, ktorému sa i vlastná prítomnosť vyzráža pod prstami v tvaroch samých nevyhnutností, hľadím na všetko očami obyčajného občana, veriaceho. A zdá sa mi, že koreň zla je v osamostatnení sveta od jeho súvisov s Absolútnom, ktoré sa stáva osamoteným. A ten proces osihotenia, vedome začatý a s rýchlosťou gravitácie zla nezadržateľne rozcválaný, prechádza z veľkého do malého, zo sveta na človeka, z vedy do života, zo života do sna. Až nakoniec človek, ktorého zmyslom bolo naplniť svet späť vydobytou radosťou a čistotou, bude s hrôzou naklonený nad bezodnou čerňou priepasti, ktorou si bude sám.“

Straussova „Modlitba za lekárov“

Keď sme chystali „lekárske“ číslo Listov Pavla Straussa (č. 4), veľmi sa mi v ňom žiadalo uverejniť Straussovú *Modlitbu za lekárov*, ktorú som svojho času rozmnožil a kde-komu z priateľov podaroval. Siahnem ako naisto do police, preberám „straussovské“ fascikle jeden za druhým – nič. Obrátim sa na toho na onoho z obdarovaných priateľov – ani oni ju nenašli. Nezostalo nič iné, len sa uspokojím s jej parafrázovaným znením, aké sa zachovalo v promočnom prejave voľakedajšieho dekana Lekárskej fakulty UPJŠ v Košiciach (z rokov 1994-1996) doc. MUDr. Františka Longauera, CSC. – ktorý sme potom v tom istom čísle Listov PS uverejnili na str. 22.

V júni tohto roku (2007) sa na nás obrátil prof. MUDr. RNDr. Rudolf Pullmann so žiadosťou o materiál na tému „Strauss o medicíne“ (a špeciálne o chirurgii) – že v Martine chystajú učebnicu lekárskej etiky, a on schválne zdržal jej tlač, aby mohol do nej Straussa doplniť. **Učebnica lekárskej etiky!** – veď v nej musí byť Straussova Modlitba za lekárov na čelnom mieste – ale kde ju nájsť?

Vec vyriešila šťastná náhoda – že ma niekto požiadal o prehľad Straussovho života a diela, ja som znova začal preberať papier za papierom – a hľa: Modlitba za lekárov (kedysi – ešte za Straussovho života – uverejnená v Katolíckych novinách 1991, č.51-52, s. 8) je tu! Uverejňujeme ju ešte raz, aby sa už takéto „márne hľadanie“ nemuselo opakovať.

(Mimochodom: viem si predstaviť, že by vo vstupnej hale niektorej slovenskej lekárskej fakulty boli vedľa seba v mramore vytesané: Hippokratova prísaha a Straussova „Modlitba za lekárov“.)

(J. R.)

Pavol Strauss

Modlitba za lekárov

Svet je chorý. Niet zdravých ľudí. Každý trpí. U jedných choroby prepukli, u iných sú v zárodku. Zánik je istým údelom človeka.

Čo žije, túži zachrániť sa. Čo trpí, túži po spásе. Čo ľahlo, chce povstať.

Lekár je ústrednou postavou v živote. Je vzácnou záštitou všetkých. Nik sa tak nepribližuje k podstate bytia ako on.

Prosíme Ťa, Pane, daj nám vzdelaných lekárov, ktorí sa správne blížia k tajom tvojjej prírody, tak porúchanej v nás! Nech sa dokonale a vecne vhlbia do všetkých vedeckých možností a načerpajú tam pre naše časy dosiahnuteľné možnosti vedomostí. Nech však majú aj otvorenú myseľ pre všetko tajomné, čo sa skrýva i v najjasnejšom poznatku.

Prosíme Ťa, Pane, daj nám lekárov jemných, ktorí si uctia v každej slabosti a odhalenosti trpký osud ľudskej prirodzenosti, ktorý si i ty vzal na seba. Lekárov, ktorí by nehazardovali s dôstojnosťou človeka, danou im niekedy napospas.

Prosíme Ťa, Pane, daj nám lekárov trpezlivých, ktorí by prejav bolesti (niekedy aj zveličenej) nebagatelizovali, ale všemožne sa usilovali ju zmierniť u malých i veľkých.

Prosíme Ťa, Pane, daj nám lekárov, ktorí by sa nad nami skláňali súcítne, s tvojím otcovským gestom, a nie s povýšeneckou nevšímavosťou, unudenosťou, ktorých sa úprimne dotkne osud trpiacich a ktorí neudusia v sebe tento cit hmotnými záujmami.

Prosíme Ťa, Pane, daj nám lekárov čistých v rečiach, v živote i v skutkoch, ktorí by svoje poslanie nepokrivali kalom vulgárnych rečí, nízkou promiskuitou a neviazaným životom.

Prosíme Ťa, Pane, daj nám konečne lekárov veriacich, pre ktorých nie je ľudská existencia len triviálnou náhodou s vitálnymi funkciami a animálnym vznikom a zánikom, ale ustavičným odzrkadľovaním tvojjej večne tvorivej vôle, tvojho nekonečne vnímavého a všestranného rozumu a tvojjej neprestajnej trpiacej, vykupujúcej lásky.

Prosíme Ťa, Pane, daj svetu lekárov telesne a dušene zdravých a dokonalých, aby pomohli v nás, ľuďoch, utvárať predpoklady na obnovený svet, na ozdravený, radostný svet, v ktorom by bol zjavný jeho zmysel: príprava a predobraz tvojho sveta večnej lásky a dokonalosti.

List tým, čo sa ma nepýtali

V týchto časoch – skoro by som povedal osprostených – ráta sa za činnosť len chvat, pohyb, svalová námaha, rečnenie, vyjednávanie, cestovanie, práca, zhon, úspech, skrátka všetky atribúty kapitalistickej výrobnjej a konzumnej spoločnosti a v istej psychologickjej transpozícii jej socialistickej dedičky.

V úsilí spravodlivo ohodnotiť i pozitíva oboch spoločenských zriadení a v túžbe vidieť v budúcnostnej zlepšenej forme života fixované len klady, chcel by som si zachytiť, čo stará forma stratila a nová si ešte nevybudovala.

Neboli veru starí hlúpi. Teda ľudstvo minulosti. Videli a vedeli toho veľa a mali oči otvorené pre veci, pre ktoré sme oslepli. Napriek závratnému technickému pokroku. Ba šťastí preň. Lebo nepoužitý orgán, ktorý sme nahradili technickým zariadením, čo ho predstihuje technickou dokonalosťou, atrofuje, ba novoutvorená ekológia ho môže časom vylúčiť.

Ale pretože na pleciah svojho ducha nesie človek zodpovednosť za vývoj vlastný i sveta, musí si sám sprístupňovať tie oblasti, z ktorých môže postupovať. Tušenie je hnací motor nádeje.

Vždy, keď sa niektorý myšlienkový smer, niektoré hnutie monomaniakálne ženie do ostatných konzekvencií, ktoré nepripustia iný prístup, iné riešenie, iné pohľady a náznaky, dochádza v istej chvíli k zlomu. Systém hlásania, náhľadov a koncepcie začína znieť duto, vyprázdnené ako guľa v inej guli, ešte nespoznanej, ale tušenej a mykajúcej sa, systém v systéme, ktorý sa razom ohlasuje.

Každý stav sa prežíva v plynutí bytia a poznávania. Starnúcou vnútornou neistotou a neuspokojenosťou sa začína pád a rozpad, čo ako zahaloovaný lomoznou nepodvratnosťou, vnútornou sa chvejúcou sebaistotou a kôrnatějúcou spokojnosťou nad zvečňujúcim sa prítomným stavom.

A pritom – čo týmto časom najväčšmi chýba, je ticho, možnosť vnútorného a vonkajšieho ticha.

Bez svetiel sa nedá žiť. A ticho slov i myšlienok je vnútorný priestor človeka, ktorý je schopný zažiť staré svetlá vnútorného jaskynného systému človeka novou a novoobjavenou pestrou krásou. Vela z týchto priestorov sa už objavilo. Väčšina je neznáma.

Vraj človek ticha a kontemplácie nepatrí do týchto čias. Ale túžba po tichu a kontemplácii, priznaná i nepriznaná, pracuje v každom myšliacom tvorovi. Západ, pretože sa sám sebe stratil, hľadá ich na východe, v joge, zen-budhizme. Ale i zem ľudského vnútra je gulatá. A cieľom každého vnútorného maratónu je – pokoj.

(Pavol Strauss, Život je len jeden, str. 132-133.)

Jozef Tóth

PAULUS ANTE PORTAS

„Dobrý boj som bojoval, beh som dokončil, vieru som zachoval. Už mám pripravený veniec spravodlivosti, ktorý mi v onen deň dá Pán, spravodlivý sudca, a nielen mne, ale aj všetkým, čo milujú jeho príchod.“ (2 Tim. 4,7-8)

Toto je nápis na bránach, pred ktorými zastal polyfonista života a diela MUDr. Pavol Strauss. Všetko, čo napísal a čo o ňom bolo napísané, je potvrdením tejto reality. Finálna štácia ľudskej existencie, vrcholiaca v bytostnej extáze poznania, ktoré už chápe a vidí to, „čo oko nevidelo, ucho nepočulo a čo do srdca ľudského nevošlo...“

O tejto osobnosti už nemôžeme hovoriť od jeho začiatku, ale od konca. Straussove životné a osobnostné dielo je najbrilantnejšou syntézou dvoch svetov: prirodzeného a nadprirodzeného, sveta poznania i viery, sveta kultúry a vedy, ovenčené umením. Tento postoj kvalifikujeme ako postoj najvyššej humanity.

Nechal sa ožiarovať veľkosťou kultúry a umenia, rovnako aj veľkosťou altruistickej služby ľuďom, no zavŕšenie jeho snáh i tušených plánov a vnútorných naliehavých impulzov sa stalo až pri vstupe do oázy vrcholného dobra, krásy a poznania, do oázy Nazaretského, na ktorého sa aj rodom napájal. Túto oázu v púšti nepohltil piesok, ba naopak, táto oáza vytlačila piesok a stala sa prekvitajúcim sadom.

Dnešný svet vo svojej úžasnej dynamickej podobe, v technickom pokroku, produkciou hmotných dobier, ale práve preto aj v ošiali konzumizmu, v presvedčení, že život je iba hýrivá radovánka a že dobro i zlo je rovnaké, že neexistujú fixné a trvalé kritériá života a sám život je len akási príhoda, s ktorou sa netreba vážne zaoberať, v deštrukcii morálneho systému, v antikultúre a v antiumení si musí uvedomiť, spomaliť a registrovať signály a avíza muža, ktorý vstupuje do týchto ľudských kráčov a varuje ako maják a semafor: **Pozor, pozor, tento cval a rútenie sa kamsi je rizikovým osudím jednotlivcov i sveta.** A tento muž je lekár i prorok, básnik i askéta, miluje ľudí i tento svet, ale i svet, ktorý jeho i nás presahuje. Počúvajte ho!

Tento čítač semaforov, čítač z knihy Prozretelnosti i z vlastnej skúsenosti kričí, že model skutočného života a planetárny model pre jedinca i národy je svetlom i krvou vytlačený v Písme, vo vesmírnej ústave, ktorá je zavŕšením v Kristovi, a nie je to ústava podenková, konjunkturálna, pobožnosťárska, ani ústava fanatikov a náboženského tmárstva, ale prapôvodný model, jadro ľudskej prirodzenosti, v ktorej je zakódovaný supersignátor, a ten neomylnne označuje, kedy je človek človekom a kedy rozumovým zvieratom, lepšie povedané: netvorom. Spolupráca s týmto počítačom, ktorý je schopný absorbovať aj svetlo superpoznania na princípe milosti, pretvára človeka terenného na proroka. V tomto prúde sa aj z trpaslíka môže stať obor!

Pavol Strauss je týmto prorokom a jeho dielo by malo byť v osnovách stredných a vysokých škôl, najmä na filozofickej, teologickej fakulte a v školách s humanistickým zameraním. Rovnako by sa malo objaviť na stoloch prekladateľov do svetových jazykov.

Celé jeho dielo je komponované v duchu totalnej integrity bytia i života. Je to filozofia, kde nie sú traktáty iba s otázkami, ale aj s odpoveďami; je to teológia bez abstraktných definícií a kánonov; je to literatúra spontánnej vnútornej emanácie a ducha, ktorá zaznieva ako spievajúce bytie, očarené dobrom, krásou a láskou. Jeho esejistické práce sú exercitátorom pre exercitátorov a symfóniou literatúry, filozofie i hudby!

Preto sa vraciame k bránam: ad portas. Táto veľká osobnosť XX. storočia - áno, MUDr. Pavol STRAUSS, Dr.Sc., h. c., svojim životným i tvorivým dielom presahuje nielen všetky limity slovenskej kresťanskej i nekresťanskej tvorivosti, ale nebojím sa to povedať, presahuje svojou integrálnou ľudskou výpoveďou i životom aj takých veľikánov, ako bol Papini, Chesterton, aj konvertita Lustiger. Je to Izaiáš, sv. Ján Krstiteľ i veľký lekár z Lambarene Dr. Schweitzer.

Dozrel čas, aby slová sv. apoštola Pavla, ktorými sme začínali, boli aplikované aj na Pavla Straussa a aby sme potvrdili, že sa vzťahujú aj na neho ako apoštola tohto veku! Nech prehovorí tí, ktorí sú kompetentní: **Paulum non solum ad portas, sed etiam ad altare! Pavla nielen k bránam, ale aj k oltáru!**

Poznámka editora

Na toto miesto sme pôvodne do čísla zaradili článok Jozefa Tótha DEPOZIT TRVALÝCH HODNŔT. Súčasne sme ho poslali - ako pripomenutie Straussových nedožitých 95-tych narodenín - aj do redakcie časopisu Viera a život.

Skôr však ako sme toto číslo odovzdali do tlače, prišiel nám ďalší Tóthov príspevok PAULUS ANTE PORTAS, ktorého uverejnenie považujeme za **neodkladné** - tým viac, že v časopise Viera a život medzitým DEPOZIT TRVALÝCH HODNŔT stačili uverejniť (2007, č. 3, str. 77-78). Čitateľov, ktorí chcú poznať Tóthov **straussovský triptych** kompletne, odkazujeme teda tam. (Prvú časť triptychu - PROPHETA HUIUS SAECULI - sme uverejnili v Listoch PS č. 5, str. 2-3.)

ŽALM 105

„Nedotýkajte sa mojich pomazaných, neublížujte mojim prorokom.“

Oni sú srdcom tejto zeme,
oni ju previdia
a previdia i hlavy a srdcia zločincov.
Sú živé smerovky,
stále ukazujú jedným smerom.
Nalaďujú myseľ človeka na dobro
a prstom ako na tabuli
ukazujú jeho krásu.
Objímajú svojich i cudzích,
lebo zdedili nebeskú náuku,
že všetci sme bratia.
Bez tejto pravdy je tento svet
iba hryzoviskom
napajedených a zúrivých psov,
a čo vystavajú,
vzápätí búrajú,
a čo ukradli,
ukradnú im.
Z matiek urobili prostitútky,
a prostitútky z nich urobili nuly!
Sú len franforce,
tárajúce v jesennom vetre.
Volá nás Mojžiš,
Abrahám,
proroci
i Ježiš.
Hovorí to isté: pravdu.
Iba ona nás oslobodí!
Čo je mimo toho,
nás iba ako hlupákov
za deravý nos vodí!
(Jozef Tóth, Žalmy na rozhraní tisícročí)

Dana Palková

P. S. pre P. S.

Dokonal.
A Boh vo večnosti teší sa
jeho čirej duši.
Veď i On potrebuje oporu
a čisté studničky.
Zastalo krásne rozziarené srdce.
Neplačú sudičky, čo pri kolíske
dávno, dávno
osud mu háčkovali.
Tešia sa, že je
vo velebe ticha.
Bude nás počuť
vzlykať, vzlykať.
My jeho nie.
Však knihy ostali.
A múdrosť, pokora
a láska k Bohu
zohreje ešte
mnohé pokolenia.
Spíte, pán človek,
básnik, spisovateľ.
Iba bohobojne.
Len v hanblivej,
len v najtajnejšej túžbe
pošepkám cez mlčanie
- dovidenia.

Priatelia Pavol Strauss – Jozef Felix

(K 30. výročiu úmrtia J. Felixa: 27. 5. 1913 – 14. 4. 1977)

Pavol Strauss: Jozef Felix

Keď si chcem zaspomínať na jeho osobnosť, nevďak sa mi vtíska do povedomia jeho nekompromisný formát, jeho hľadáčstvo pravdy pre literatúru i pre Slovensko. Nátiska sa mi osobnosť superkritika Francie, Sainte-Beuve, ktorý bol podľa výroku Flauberta „najväčším prosektorom literárnej posluchárne“. Svoje podobizne považoval „za príležitosť vykonať početné autopsie nadobro živých duší“.

Svoj prechod od medicíny k literárnej kritike komentoval Sainte-Beuve nasledovne: „Bolo mi zvláštnym potešením nájsť relatívnu pravdu každej veci, a to ma priviedlo k rade skúseností, ktoré mi boli dlhým kurzom morálnej fyziológie.“

Keď sa púšťam do osobnosti Jožka Felixa ako Lipták do Liptáka, viem, že ide o dôležitú postavu nášho kultúrneho života európskeho formátu, ktorý vykonal skoro nadľudské dielo v mnohých oblastiach kultúrnej zodpovednosti.

Sú určité spoločné rysy, ktoré pregnantne stimulujú cestu J. Felixa životom literatúry. Primárne mu ide o vymanenie slovenskej literatúry z provincializmu, a po príklade Maxima Gorkého radil poobzeráť sa po cudzích literatúrach. Vedel, že aj naši veľkí (Hviezdoslav, Krčméry) neboli lahostajní k veľkým fenoménom svetovej literatúry. On sám citoval nášho prvého veľkého literárneho kritika Vajanského, ktorý napísal, že literatúra, ktorá nepreniká do života, rovná sa obrazu, zavesenému na večné veky v tmavom sklepe. A v tejto koncepcii preniká do rôznych oblastí našej literatúry a vytvára zo seba všestrannú osobnosť, aká sa spravidla nájde u veľkých národov, ako u Nemcov a u Francúzov.

Celým jeho životom sa ťahajú kritériá ako (nečít. slovo; zostup?) do prúdu života a umelecké formy ako sekundárna hodnota.

Žil v zložitých časoch a naša generácia, nakoľko preživa i do dnešnej doby, neprežila menej zložitú dobu. Neprežila a nepreživa menej dobových antagonizmov.

V každom diele od recenzií poézie, prózy, divadelnej tvorby sa cítil zodpovedným za kultúrnu, morálno-etickú a humanizujúcu úroveň slovenského človeka, a v tomto duchu sa to nieslo a vždy v tendencii rozšíriť a prehĺbiť vkus, rozhlád a ľudské kvality cez literárne objekty.

Stovky recenzných pohľadov venoval dielam poézie. Už skoro sa stal spolupracovníkom Mrázových Slovenských pohľadov ako recenzent. Neskôr patrilo ku kritikom v Smrekovom Eláne. Sledoval dlhšiu dobu diela našich popredných básnikov od Laca Novomeského, Jána Smreka, Jána Kostru, E. B. Lukáča, V. Beniaka po Ruda Fábryho. Vždy sledoval od subjektívnych prvkov, po ich odraz spoločenskej reality. Dlhé roky sme sa stretali a tak som videl a vedel, že okrem štúdií a recenzií súčasne vždy niečo prekladal, najviac z francúzštiny alebo iných románskych literatúr, však bol romanista vyštudovaný i na Sorbonne. Pritom mal aj vedľajšie úväzky, učil na gymnáziu a neskôr na filozofickej fakulte. Mal polyfonicky organizovaný život. Len neraz mu bol deň prikrátky. Toho svedkom bola manželka. Vskutku, život si premenil v dielo.

Všetkých našich veľkých básnikov mal rád, no jeho predilekčným bol Novomeský, v ktorom sa spĺňala jednota emotívna zložka s životným pohľadom reality. Ireality života i s racionalitou. A tento pohľad i so zložkou humanitnou bolo mu kritériom i pri analýze prózy i divadelnej tvorby. Z podnetu Novomeského bol ustanovený za dramaturga Národného divadla.

Tie jeho životné a estetické kritériá ho viedli celým jeho tvorivým polyfonickým životom. V tých jeho početných prekladoch (však ich bolo do päťdesiat) počnúc naturizmom Ramusa (Keby sa slnko nevrátilo a Vrch hrôzy – Derborance). Vehementne kritizoval aj preberanie vplyvov zahraničných literatúr až po preberanie ich lyrizovanú prózu až po tvorenie ich plagiátov s prevalenciou emocionality a vynikanie sledu metafor ako zbytočnej ornamentalistiky. Len chcel vyvrátiť tvorivý názor, ktorý ani len nechcel byť ideotvorný, a žiadal, aby si v našej próze držali rovnováhu umenie štruktúrne a rozumové poznanie. Kde bol konformný s duchom Šaldovým.

A v novej funkcii dramaturga ND došlo (k?) prelomu kritiky s novým poznaním našej dramatickej spisby (Stodolu, Barč-Ivana, Petra Zvona), ale aj starších (Palárik, Urbánek, Chalupka). Ale koncentroval sa na francúzsku dramaturgiu, najmä Moliéra, ktorého aj prekladal. Ale forsíroval aj zahraničných klasikov (Schillerovho Viliama Tella, Hugovho Hernaniho), kde mal možnosť zlapidárniť svoju dobovú kritiku aj aristokratickej, ale i malomeštiackej spoločnosti so zločinnosťou vojnových zbohatlíkov a karieristov. V tie časy ma naviedol i na preklad Sartra (Nepochovaní) a Giraudoua. V uvedených a preložených Moliérových hrách, v ich humore a v ich kúsavej irónii šľahal dobové úkazy, najmä fašizujúce tendencie. Cez

dobu 2. svetovej vojny neprestal sa držať na úrovni Hugových pokrokových ideálov slobody, demokracie, spravodlivosti a spoločenskej rovnosti... Nebol len formovateľom estetických a literárnych hodnôt, ale chcel vyburcovať umelcov, aby nezabrdli len vo svete estetickom, ale aby si uvedomili potreby umeleckej tvorby na pokrokové uplatnenie v spoločenských formáciách. Do tohto údobia patrí aj Felixov príklon k Slovenskému národnému povstaniu. V tie časy sme sa zoznámili Nemcami zajatí v koncentračnom tábore v Bojniciach. A to bolo nerozborné doživotné priateľstvo.

Časy sa menili, ideály zostali. Žijeme vo svete – najmä - duchovných atmosférických porúch, ako to bolo v údobí po druhej svetovej vojne až dodnes. A to si držal za úlohu Jožko Felix paralyzovať v sebe ale i pôsobením v obci literátov. Ako dramaturg SND chcel „posunúť divadlo priamo do stredu súčasného životného diania“. Čo ne našiel u nás a vo francúzskej dramaturgii, hľadal aj v ruskom dramatickom divadle a v klasickom dramatickom divadle, ale aj v perspektívach existencialistických dramatikov Francie. Ale jeho pozornosti nešla ani poézia a jej teoretické problémy.

Mal veľa kultúrnych aspirácií a podľa toho aj menil alebo zladil svoje pôsobiská. V tie časy bolo u neho v popredí SNP, v ktorom videl revolúciu slovenského ľudu. Bola núdza o vhodné texty, a tak siahal i za hranice.

Po odchode zo Slovenského národného divadla sa stal vedeckým pracovníkom Literárnovedného ústavu SAV a odtiaľ odišiel do Slovenského vydavateľstva krásnej literatúry, čo bolo najproduktívnejšie údobie jeho života. Tam bol skoro 20 rokov a potom sa vrátil do akadémie. V tie časy obhájil aj kandidatúru, pri čom mu bol oponentom Václav Černý, ktorého si veľmi vážil. Kandidátska práca bola kniha štúdií a statí Harlekýn nad vodou. Vtedy sa stal docentom a učil na filozofickej fakulte romanistiku. Plánoval ešte viaceré monografie.

Jožko bol po celý život orientovaný na niekoľko podstatných tendencií: vždy mal na mysli výskum a doriešenie mnohého, čo sa týkalo výskumu a vyriešenia úloh, ktoré sa týkali i v jazykovede problémov slovakistiky, potom mu ležali na srdci početné, najmä veľké diela románskych literatúr. Preložil Villonov Malý testament s Kostrom a Veľký testament so Smrekom. Ďalej prekladal Cervantesa, Corneilla, Huga, Camusa a Vercorsa. Všade pridal osobnostnú charakteristiku autora a množstvo komentárov. Danteho Božskú komédiu preložil s Vilom Turčánym. Najprv to textovo preložil, k tomu dodal vecné komentáre a komentáre pre prekladateľa. Sám som to u neho zažil s

Vilkom Turčánym, ktorý to všetko prebásnil.

S tou istou svedomitosťou sa venoval i prekladu divadelných textov. Vynikajúci je preklad Moliéra v štvorzväzkovom diele, veľký dar pre vzdelané obecnstvo a divadelníkov.

Zanechal Summu svojho literárneho diela v šiestich zväzkoch. K vrcholom patrí to, čo venoval dielu Danteho. Ešte pamätám, keď bol na svetovom zjazde danteológov v Avignone. Talianski, francúzski a ruskí danteológovia s ním ráтали ako s jedným z najvýznamnejších.

Bola to úžasná celoživotná a ťažká práca. Sedel od rána do večera za stolom, pritom vypil do obeda termosku čiernej kávy a poobede druhú. K tomu 80 cigariet. A to mu dorantalo srdce. A tomu podľa-hol v ťažkých anginózných bolestiach 14. 4. 1977. Úvodnú štúdiu napísal Miloš Tomčík a na poslednej ceste sa s ním aj rozlúčil. Veľký slovenský život zhasol.

(1993)

(Zo Straussovho rukou-pisu pripravil J. Rybák.)

(4. 11. 1985)

Vyšiel I. diel spisov Jožka Felixa. Má sa to zozbierať v piatich zväzkoch. Nemôžem nenapísať pár spomienok.

Boli sme si blízki od duše k duši. Prvé, skoro anonymné stretnutie bolo v zaja-teckom tábore Nemcov, po SNP, kde som tie dva mesiace strávil ako chirurg. Prvý pohľad spečatil afinitu. Až potom sa to vyvinulo v blízkosť ľudskú a príbuznosť v kul-túrnom zameraní. Však spoločenský ideál

doviesť slovenskú kultúrnosť na európsku úroveň, zakorenenú vo výtvarnosti nemeckej i frankofónnej kultúry, nás zbližoval. Znalosť francúzštiny a nemčiny nás spojila.

No že sme mali úprimnú lásku a od-danosť voči sebe, bolo to hlavné. A úctu. Vážil som si predovšetkým jeho suverénny pohľad na francúzsku literatúru a na fran-cúzske myslenie. Však žil s nimi a mal stály kontakt i návštevy autorov i kritikov.

Neviem si predstaviť usilovnejšieho človeka. Najbližší sme si boli, keď bol v Akadémii a na katedre francúzštiny. S pie-tou prechovával fotografie Krasku a Paula Valéryho. Bol spolu s Matuškom najroz-hľadenejší kultúrny historik. Nekonečný počet recenzií má vždy tento podtón.

Pamätám sa na scénu pred vyjdením Pekla od Danteho, keď nám recitoval Turčány a tvrdil, že kapacita jeho mozgu je 500 veršov. Viac sa vraj nepomestí a tie staršie akoby sa vymazali.

Pamätám sa na inú scénu. Čítal som jeho recenziu objemnejšej knihy a opýtal som sa, ako to tak rýchlo prečítal. Nato on: „Keď chceš vedieť, aké je víno, nemusíš celý sud vypiť.“

A tak sa šinuli roky. On za stolom, ja v chirurgickej robote. On utiahnutý do krásnej a tvorivej samoty pri svojej čiernej káve a pri Zorkách, či čo to fajčil, krátke tenké cigarety. Lenže ich vyfajčil do 80 kusov a vyprázdnil cez deň dve termosky čiernej kávy. K tomu nekompromisne sedavý ži-vot.

Raz som ho vytiahol i s manželkou Ele-nou do Skalice. Samozrejme do budy. Však sme sa chceli rátať do hektoliterárnej spo-ločnosti. Načúval som, ako ho informoval

gazda, majiteľ budy: „Víte, pane doctore. Ja si všechno dělám sám, i role, vinohrad, plot i deti. Skrátka všechno.“

No a nemôžem nespomenúť, keď mi Purkyňova spoločnosť usporiadala osla-vu 60-ky, boli slávnostnými rečníkmi pán prof. Čársky a Jožko a recitoval Gusto Valach. Mám to nekvalitne zachytené na páske.

A tak sa míňal čas. Aj my sme sa začali míňať. Ja som po havárii akviroval cukrovku a Jožko začal mať ťažkosti so srdcom. Prvý raz som ho dostal k primárovi Dr. Gressnerovi do Topoľčian. No vtedy ešte neboli podstatné zmeny na EKG. Čoskoro sa ischemická choroba prudko rozbehla. Jedine Adalát prinášal úľavu. No potom sa to rapídne zhoršovalo. Čo som už mohol pomôcť, ako chirurg!

Lenže čo už vieme o úzadí stretania duší? Taký múdry, jemný a vzácny duch, akým bol Jozef Felix, nebol len človekom kultúry, ale cez celé jeho dielo sa tiahne niť etiky a humanity. Autorov, ktorých prekla-dal a komentoval, volil podľa ich vzťahu a postoja k hodnotám ľudským, či to bol Dante, či to bol Moliér, či to bol Saint-Exupéry. Či dielo poetické, či dielo dra-matické, či prozaické – to bol vždy gene-rálny bas. A tak sa i náš vzťah menil z čisto literárneho na duchovný. A postupne sa zo skeptika stal spiritualisticky orientovaný mysliteľ. I konečné fázy jeho hrozného utrpenia niesli sa týmto smerom. Z jeho cesty k veľkým sa stala jeho cesta veľkou svojou odovzdanosťou a svojim konečným zacielením.

(P. Strauss, Odvrátený hlas, s. 160-161.)

pa vol zá pi sk y stra uss dileta nta

DOSLOV NAPÍŠAL JOZEF FELIX. PREBAL, FRONTISPICE A VÄZBU NAVRHOL IVAN ŠTĚPÁN. VYŠLO VO VYDAVATELSTVE TATRAN MIMO EDÍCIE. 1. VYDANIE. STRÁN 120. TECHNICKÝ REDAKTOR MILAN BLAHA. VÝTVARNÁ REDAKTORKA DAGMAR DOLINSKÁ. ZODPOVEDNÁ REDAKTORKA DANIELA LEHUTOVÁ.

VYTLAČILI POLYGRAFICKÉ ZÁVODY, N. P., ZÁVOD 02 V BRATISLAVE, KNÍHTLAČOU. NÁKLAD 1000 VÝTLAČKOV. AH 4,41, VH 4,57. 301 133.3 — 2147 — 1040/I-1968 — M-18 — 81-189

Jozef Felix

Nad touto knižkou

Knižka Pavla Straussa, nazvaná Zápisky diletanta, o ktorej mi prichodí napísať niekoľko poznámok, má viac aspektov, ako každá dobrá kniha. Najvýraznejší – pretože u nás najnezvyčajnejší – je jej aspekt aforistický. Pristavme sa teda najskôr pri ňom.

Priznám sa: v tej miere, ako mám rád aforistické vyjadrovanie, hutnú skratku v umeleckej próze a briskný vtip v literárnych ese-jach, nelúbim pásovým systémom vyrábané aforizmy, respektíve to, čo sa nám pod týmto menom zavše predkladá v našej dennej i periodickej tlači. Hneď sa však priznám aj k druhej veci: mám rád aforizmy tohto autora. Je totiž rozdiel medzi básňou a básňou, románom a románom, drámou a drámou. A je aj rozdiel medzi aforizmom a aforizmom. Straussove aforizmy, tvoriace podstatnú časť tejto knižky, majú osobitý ráz.

Pred niekoľkými rokmi tento autor (súkromne ináč lekár) uverejnil v českom lekárskom diári sériu svojich aforizmov – na každý týždeň jeden – a v jednom aforizme podal zároveň aj jeho definíciu. Doslovne napísal: „Aforizmus je zdravý úsmev múdrosti.“

Nuž, o nič iné nejde vo všetkých Straussových aforizmoch než naozaj o „zdravý úsmev múdrosti“, alebo – ak chceme byť skromnejší – o „zdravý úsmev intelektu“. Týkajú sa najrozličnejších vecí, faktov i problémov, ako ich pred autora stávala denná i

nočná chvíľa, a úsmevy v nich sú dozaista aj veľmi rozdielne: na niektorých zostala zreteľná stopa úsmevu zhovievavého, na iných stopa úsmevu ironického, ba na niektorých aj stopa úsmevu sarkastického, nemajúceho ďaleko k úšklabku. (Ako napríklad na aforizme, kde Strauss hovorí o „objektivistoch“ ako o „čítankových gágajúcich anachronistoch“, alebo o „otvorenej hlave i srdci kritiky“ a „opičom zadku poézie“. Pozri na str. 102). A všetky zachovávajú podstatnú a základnú črtu svojho druhu: iskrivú formálnu hutnosť, pri ktorej práve stupeň iskrivosti je dôkazom hlbších intelektuálnych preniknutí do skutočnosti. No pritom napospol všetky sa výrazne líšia od oných aforizmov, o ktorých som sa vyššie vyjadril ako o vyrábaných pásovým spôsobom. Ak tieto posledné sú zväčša len duchaplnickými hrami (a neraz iba hrami slovnými) so sklonom až k samoučelnej vtípnosti, Straussove aforizmy nie sú ani zďaleka výsledkom vôle k vtípu. Vtipkárenie nie je ich cieľom. Ináč povedané: Nie sú to aforizmy pre aforizmy a tým menej aforizmy – pre pobavenie. Sú výsledkom hlbokého pozorovania života samého a lapidárnym výrazom autorových poznatkov. Na jednom mieste tejto knižky Strauss napísal, že „*životná pravda sa zmestí i do riadku*“ a že je teda zbytočné písať „traktáty“. A presne o toto ide vo všetkých jeho aforizmoch: Ak slovo aforizmus pôvodne znamenalo definíciu (aká náhoda, že sa prvý raz aplikovalo na lekárske definície starého Hippokrata!), Straussove aforizmy majú a zámerne chcú mať hodnotu definícií určitých právd o svete a živote. O svete objektívnom i o živote subjektívnom. Presne tak: všetky sa zrodili z hĺbania nad samým sebou i nad spoločnosťou, z onoho klasického „*inspectio sui et mundi*“.

Je azda sama forma aforizmov a vôbec určitý sklon k aforistickému vyjadrovaniu náhodný u tohto píšuceho lekára? Zvolil si azda tento autor takúto stručnú formu iba pre nedostatok voľného času? Len preto, že pri lekárskom povolani nestihol písať „traktáty“? Domnievam sa, že nie. Formu aforizmov, rovnoznačných s definíciami, zvolil si pre hlbšiu príčinu. Sám na ňu poukazuje na viacerých miestach svojej knižky. Na jednom mieste doslovne napísal: „*Nevypovedané zlo je dvojnásobné zlo a vykreslené zlo je polovičné zlo.*“ A inde: „*Vlastná choroba nebráni lekárovi, aby liečil iných...*“ (Pozri na str. 90 a 110). Ak si spomenieme na jeho vyššie citovanú definíciu aforizmu ako „zdravého úsmevu múdrosti“ a premietneme ju na oba práve uvedené výroky, objasní sa nám pravá príčina, pre ktorú napríklad Franz Kafka v jednom období svojho života – doslovne na rázcestí osobnej tragiky – jednoducho musel napísať celú sériu aforizmov. V živote človeka sú momenty, keď „neypovedané zlo“, zlo hlodajúce vnútri nás, ale nahľadávajúce nás aj zvonku, je skutočne „dvojnásobným zlom“. No jeho defnovanie, čiže jeho vyjadrenie presnou aforistickou formou znamená nielen diagnózu, ale má hodnotu aj kuratívnu. (Tak dobre o tom vedel André Gidel!) Myslím, že práve pre toto písal aj Strauss svoje aforizmy. Všetky sa zbíhajú k osobe – a všetky aj nesú pečať jeho osobnosti. Tá napokon, prirodzene, podmieňuje ich vnútornú jednotu a aj ich štýlovú kvalitu. „Píšeme dobre, len keď myslíme pre seba samého,“ poznamenal raz Renan. A tak akosi písal svoje aforizmy aj tento pozorujúci a hlbavý lekár.

Prítomná knižka má však ešte aj iné aspekty. Nie sú v nej totiž iba aforizmy, čiže, ak tak možno povedať, iba skryštalizované výsledky dlhších myšlienkových pochodov, ale aj časti, v ktorých sa argumentuje a presviedča. Sú tu nielen výroky, ale i kratšie a dlhšie úvahy na rozličné témy, no predovšetkým úvahy o hudbe.

Lekár a hudba? Hudobný diletant a úvahy o Debussym, Chopinovi či Honeggerovi? Chirurg glosujúci poéziu? Nie je to azda v dnešnom našom špecializovanom svete tak trochu absurdné? Myslím, že nie. A ak som sa vyššie priznal k dvom veciam, priznám sa aj ku tretej. Rád mám píšúcich lekárov. (Píšúcich zrejme aj o čomsi inom než iba zápale os coccygis či o dieteke pre šoférov.) A mám ich rád nie azda preto, že by som im apriórne prisudzoval nejakú vyššiu intelektuálnu kapacitu, než akú majú príslušníci iných povolani. Lekári však v našej súčasnej mechanickej civilizácii v najväčšej miere prichádzajú do styku s najrozličnejšími ľuďmi, majú azda najväčšie možnosti poznávať človeka zo všetkých jeho

strán a vskutku viac než príslušníci iných povolani majú príležitosť nazerať na život v perspektíve smrti a na smrť v perspektíve života. Ich pohľady na svet – ak sa, pravda, nechytí pera moliérovský doktor Diafoirus – mávajú hĺbku poznania. Vo svetovej literatúre, a čiastočne i v našej, je na to dosť príkladov. Pavol Strauss je iste jedným z nich.

V súvislosti s hudbou (a nielen v súvislosti s ňou) sám seba nazval „diletantom“. Pri modernej špecializácii a pri dnešnom úplnom zmiznutí renesančného „univerzálneho človeka“ dostalo toto slovo pejoratívny význam. Myslím však, že v Straussovom poňatí je takéto slovo výsostnou ctou.

Pavol Strauss (mimochoodom rodák z Liptovského Mikuláša a dnes chirurg v Nitre) je človek široko rozhladený po celej európskej kultúre. Svoje znalosti nevystavuje nijako na obdiv, ale jeho knižka na každej stránke o nich výrazne svedčí. Pozná intímne svetovú hudbu. (Mimochoodom kedysi za mladi ju aj odborne študoval u profesora Feuermanna vo Viedni.) Pozná intímne svetovú poéziu v jej vrcholných zjavoch. (Mimochoodom kedysi ho záujem o poéziu priviedol do recitačného seminára profesora Kirschnera pri viedenskom „Volkstheater“ a neskôr na sklonku vysokoškolských štúdií vydal dve po nemecky písané zbierky veršov *Die Kanone auf dem Ei*, Praha 1936 a *Schwarze Verse*, Praha 1937; poézii zostal verný dodnes.) Pozná intímne vrcholné zjavy svetového i nášho výtvarného umenia a do okruhu jeho zájmov nesporne patrí aj filozofia. Slovom, je to človek, ktorý pozná a má rád umenie vo všetkých jeho prejavoch, intímne s ním žije a nič iné od neho nežiada, než práve to, čo človek od umenia žiadať má, dokonca i taký človek, ktorý sa ním zaoberá „profesionálne“, a nie iba „diletantsky“: aby mu poskytl pomoc pri správnom organizovaní vlastného života. Takýto typ „diletanta“ je mi neobyčajne sympatický, pretože sa mi stotožňuje so samým pojmom kultúrneho a vzdelaného človeka. A takémuto typu „diletanta“ priznávam aj plné právo (ba povinnosť) nielen hovoriť, ale aj písať rovnako o Debussym ako Chopinovi, rovnako o Rimbaudovi ako Manetovi či Van Goghovi.

Je možné, že odborník a vari i neodborník nebude súhlasíť so všetkými Straussovými postrehmi, súdmi a tvrdeniami. I keby však v tejto knihe bolo viac miest diskutabilných, tým by sa nijako neznižila jej hodnota. Ide síce o knižku, ktorej autor chcel vydolať „zrnká múdrosti“, no ešte cennejšie než jeho aforistické definície (tie úsmevné i tie neúsmevné) sú určité jeho postoje k všeobecným kultúrnym problémom našej najsúčasnejšej súčasnosti a aj jeho viaceré kategoricky vyslovené požiadavky. Za čo všetko je táto knižka zaangažovaná? Za prehĺbenie nášho duchovného života. Nesie sa protestom proti malomeštiackej prázdnote, proti ktorej sme sa kedysi búrili, ale ktorú dnes tak často prijímame s trestuhodnou ľahostajnosťou. Nesie sa protestom proti prepjatému racionalizmu v umení, ktorý chce vylúčiť cit i vôľu človeka. (Proti hudobným – a nielen hudobným – komponujúcim strojom.) Nesie sa protestom proti dehumanizovaniu človeka, proti nášmu egoizmu, egotizmu i egocentrizmu. V jej strede je síce stále prítomné autorovo ja, no je to ja, ktoré je si vedomé, že človek musí byť najskôr samým sebou, aby mohol byť niečím pre iných.

Na dne tejto knihy – na samom jej spodku – chveje sa obava o človeka. No na jej vrchole je apel za umenie humanizujúce svet. Domnievam sa, že svojim najvnútornejším zmyslom stýka sa táto knižka s úsiliami, ktoré sú na prvom pláne najlepších diel nielen našej, ale vôbec svetovej literatúry. Na etos dnes často zabúdame. Pavol Strauss nám ho pripomenul. Pre naše umenie i pre náš celý život. Skromne, ale energicky.

15. apríla 1967

(Poznámka. K štúdiu hudby počas vysokoškolského pobytu vo Viedni porov. slová Pavla Straussa: „Súčasne som študoval klavír u slečny Feuermannovej – sestry slávneho čelistu Emanuela Feuermanna, ktorého stále sprevádzala v hre – a recitovať som sa učil u profesora Martina Kirschnera z Volkstheatersemina.“ (Život je len jeden, s. 81 - J. R.)

Julo Rybák

K Straussovmu blahorečaniu

Po tom, s akým ostychom som v Listoch PS-6 uvádzal listy dvoch autorov, ktorí považujú za aktuálne a žiadúce začať proces blahorečenia Pavla Straussa (porov.: „Dva listy o tom istom“, s. 18) – bolo pre mňa veľkým prekvapením, keď som pri náhodnom otvorení dávneho zošitu Zápisníka (z r. 1994, krátko po Straussovej smrti) objavil poznámku, v ktorej sa hovorí o tom istom:

„To sa mi zdá byť mnohovýznamné aj pre budúce hodnotenie Paľkovho (Straussovho) odkazu: dnesok bude prudko odmietat' všetko, čo by poukazovalo na jeho svätosť, a bude si z neho silou-mocou robiť čistého mysliteľa, dokonca estéta...“

Ale budúcnosť – budúcnosť sa k nemu vrúčne privinie ako k blahoslavenému - a čo najvyššie hodnotíme na Straussovi teraz, bude vnímať iba ako cestu, ktorá vyvrcholila práve jeho svätosťou.“

Táto poznámka sprevádzala čítanie „Ruže sveta“ Daniila Andrejeva – a práve toho miesta, kde Andrejev konštatuje, že na horizonte kultúry stredovekého Ruska „nevidíme ani jedného veľkého mysliteľa. Toto dlhé obdobie nebolo bohaté ani na umeleckých génirov. Ruská kultúra však nikdy neskoršie nežiarila takým počtom svätých a blahoslavených“ – čo mi neodbytné pripomínalo pravzor toho, čo by Ruža sveta mala uskutočniť v budúcnosti.

„Slovensko vysielalo do Ruže sveta blahoslaveného Straussa!“ – hovorím na záver spomínaného textu.

Z bohatých poznámok, ktoré sprevádzali čítanie spomínaného Andrejeva, si môžeme - vo vŕahu k našej téme – odcitovať ešte toto:

„Čítanie Andrejeva mi znova pripomína, že nesmiem podľahnúť ilúzii stotožniť Paľkovo poslanie jeho literárnym odkazom, že jeho poslanie smrťou nekončí, ale stúpa, že vlast' najvyšších duchov tohto národa dostala mohutnú posilu – akoby tam pribudol nejaký slovenský sv. Juraj...“

Z toho by som sa mal prenknúť presvedčením, že čokoľvek budeme robiť v súlade s poslaním, s Božím princípom v sebe – môžeme sa spoľahnúť, že bude orosené hojnou milosťou Paľka a Marienky (Medveckej).“

+ + +

V tej chvíli som si uvedomil, že tie záznamy zo zošitov zápisníka tesne po Straussovej smrti musia predsa tvoriť obsah knižičky „So Straussom – po Straussovi I“ (Vydavateľstvo Michala Vaška, Prešov 1998). A skutočne ich tam (porov. strany

45-49) nájdeme. – Pri listovaní tejto knižičky ma však čakali ďalšie prekvapivé záznamy:

(12. jún 94)

Na spiatocnej ceste autom z Nitry som profesorovi Korcovi (rektorovi Univerzity P. J. Šafárika, ktorý sa zúčastnil Straussovho pohrebu – J. R.) povedal: „Ak nám Pán Boh dopraje ešte dlhšie požiť, stretne sa pri Paľkovom hrobe z príležitosti jeho **blahorečenia**.“

Pán profesor to blahorečenie napodiv pripustil, i keď samotný proces považuje za natoľko zdĺhavý, že sa my toho v žiadnom prípade nedožijeme.“

Poznámka: Profesor Korec zomrel vo februári 2003.

(15. jún 94)

My sme vlastne stále v pozícii emauzských učeníkov: „A my sme dúfali, že on vykúpi Izrael. Ale dnes je už tretí deň, ako sa to všetko stalo“ (Lk 24, 21).

Preto si máme znova a znova pripomínať slová: „Vy nechápaví a ťarbaví srdcom uveriť všetko, čo hovorili proroci!“

(16. jún 94)

Akože nemysliet' na Straussa, keď Kristus v Lukášovom evanjeliu hovorí: „Veru, hovorím vám: Ani jeden prorok nie je vzácny vo svojej vlasti.“

Akoby sa aj na jeho osude boli vyplnili slová: „Keď to počuli, všetkých v synagóge zachvátil hnev, vstali, vyhnali ho z mesta a viedli ho až na zráz vrchu, na ktorom bolo ich mesto postavené, a odtiaľ ho chceli zhodiť. Ale on prešiel pomedzi nich a odišiel“ (Lk 4, 28-31).

(22. jún 94)

Aj o Paľkovi a o jeho pôsobení na nás platí, čo on povedal o Eucharistii: „Eucharistia je Božie dlátko, ktoré z nás oddľabáva našu náhodnosť, až z nás ostane iba Kristus. Zoblečie nás, načisto, aby sme boli ozaj pripravení obliecť si Krista.“

(29. jún 94)

V Mlejnekovej Komunikaci 93, č. 1 je celý cyklus: Vademecum – Edita Steinová. Chcel by som si ho podrobne prejsť, lebo skrze E. Steinovú sa nám veľmi prečisťuje a zvyrazňuje (lupa!) pohľad na Paľka.

Steinová je tu nazvaná „Ester dvacátého storočia“. Iste by sa aj pre Straussa našiel v Starom zákone taký presvedčivý symbol.

Životopisné údaje Steinovej: 12. október 1981 – 9. august 1942. Umiera v tom istom mesiaci a roku, ako Paľko prijal krst.

Po 45 rokoch bola vyhlásená za blahoslavenú. – Pre Straussa by to bol rok 2029.

(Poznámka. Preratívam to znova, a zisťujem, že som Straussov termín nechtiac o 10 rokov skrátil.- J. R.)

(3. júl 94)

V 27. čísle Katolíckych novín ma mimoriadne zaujal článok „Veľké jubileum roku 2000“ – úvaha kardinála Korca o výsledkoch mimoriadneho konzistória, venovaného tomuto výročiu.

Keď som čítal, že „Svätý Otec predložil návrh, aby sa do programu prípravy na veľké jubileum zaradilo a zhromažďilo toto veľké svedectvo viery“, že „každý kardinál zo skúseností svojej krajiny môže prispieť do martyrológie“ – že „Svätý Otec hovorí o veľkom bohatstve svätosti“ – napadlo mi, že je povinnosťou a poslaním slovenskej cirkvi priniesť k tomuto výročiu celej všeobecnej cirkvi celé Straussovo dielo.

Tento záver podporujú aj nasledujúce myšlienky kardinála Korca: „Kristovým príchodom prišla na svet neslýchaná svätosť. Nijaké iné náboženstvo nevneslo do sveta toľko svetla, aké prinieslo kresťanstvo. (...) Cirkev mala v každom storočí svätcov. To neslýchané, čo sa inde ťažko rodí, zrodí sa v Cirkvi zo svätosti Krista, ktorý v Cirkvi pôsobí, oživuje ju duchom... Cirkev si to chce uvedomiť aj na Slovensku, kde sme trocha pohrdli touto svätou kresťanskou cyrilo-metodskou tradíciou.“

(21. júl 94)

Áno: **úloha zvestovateľa** – v tom je Straussovo špecifikum na pozadí celej slovenskej literatúry. - A keby sme skutočne, naskrze nedokázali pochopiť, kto nám to bol v osobe Pavla Straussa nebesami darovaný, Slováci, čítajme (čo sa o ňom za jeho života nemohlo napísať, ale teraz je ten čas tu):

(Daniil Andrejev: Rúže sveta:) „Aby se umělec mohl stát zvěstovatelem, je zapotřebí velkého vypětí, dlouhodobého úsilí sil Prozřetelnosti, je zapotřebí neustálé, dlouho před jeho zrozením začínající práce na hmotných oděních jeho monády ze strany cherubínů, daimonů, stichlálí, demiurga nadnároda a jeho Pospolité Duše, ze strany Synklétu metakultury a Synklétu světa. Neboť pootevření duchovních orgánů jeho bytosti - a bez toho není zvěstovatelství možné - je proces neobyčejně pracovní náročný, je daleko náročnější na práci, než je tomu u libovolné, i té nejmohutnější umělecké geniality.“

(25. august 94)

V tomto čísle Verbumu (1994, č. 4) vyšla aj Paľkova esej „Proroci“ – zrejme posledná práca, ktorú posielal do tlače. – Ako sa všetko zvyznamnilo, že vychádza až po smrti!

Ja som v článku o Straussovi vypustil motív „Strauss – Izaiáš XX. storočia“ – a

Paľko mi teraz sám ukazuje, ako je tento motív prirodzený a organický. Áno, znova a znova sa presviedčam: v Straussovi máme zvestovateľa, Slováci! Svojho proroka!

Nenadarmo Strauss čítal Nový zákon v jednej a Starý zákon v druhej ruke. A čím bol starší, tým ho proroci púťali viac. Proroci – ako „schody večnosti“!

„Vývolený národ Hebrejov!“

„Z tých tisícročí vystúpili markantné postavy, ktoré pošíňili vývoj v mase ľudí cez tieto jasné hlavy.“

Moje tušenie o Straussovom poslaní na prahu novej civilizácie mi pripomenuli jeho slová o prorokoch: „Otvárajú nové úseky duchovných dejín. Zostupujú schodami dôb a včleňujú sa do nových oblastí.“

Čo bolo absurdné, sa stáva pravdou: „Tie najabsurdnejšie impulzy prevládali časom a obrysy duchovného videnia sa skonkretizovali do prekotných foriem.“

Áno, žijeme v prelomovej dobe, keď „scéna vesmíru a vesmíru duší sa pretvára“. – A to je doba pre prorokov.

A tu je Strauss – prorok: „Vytvorila sa doba, kde preberá človek, zvláštny človek, úsek zvláštny, cez jeho slovo sa prihovára sila absolútna, ktorá v každom zlomovom období vytvára novú náplň neviditeľna.“

V „neviditeľne“ je nová náplň novej doby po prežívanom zlome už „silou absolútna“ stvorená. – Len preto sú možní jej zvestovatelia.

V tom je naša veľká nádej....

(1. september 94)

Bud'te teda k nemu spravodlivé, budúce veky, k Pavlovi Straussovi, dajte mu, čo si zaslúžil (teda vezmite si od neho, čo vám dáva)!

„Teprve věky uvily kolem Augustina láskyplný věnec, kterého zasluhoval. Teprve po jeho smrti až dodnes je uznávána, osvětlována jeho velikost, jež je skoro po všech stránkách osvěcující. Jeho druhý

život v křesťanských duších a v Církvi není ukončen a nikdy se neskončí.“ (Giovanni Papini, Svatý Augustin)

+ + +

Na záver ešte jedno: „V tej chvíli mi napadlo...“ – V tej chvíli mi napadlo, že po správe o Straussovej smrti som uvažoval o najvhodnejšom mieste jeho pochovania... – ale to už dajme slovo záznamu zápisníka z 5. júna 1994 (v knižočke J. R.: V dotyku s Pavlom Straussom 1997, str. 73):

(5. jún 94)

Keď sme včera uvažovali o mieste Paľkovho odpočinku, myslel som najprv na Slovenský národný cintorín v Martine, ale potom nás napadlo: prečo nie Mikuláš, to miesto, kde sú na čele s Hodžom pochovaní najvýznamnejší dejatelia tohto kraja. (...)

Keď som sa v noci zobudil, zrazu však prišla ku mne myšlienka: veď my uvažujeme o Straussovi ako o človekovi literatúry, a nie o človekovi VIERY, ktorým predovšetkým bol. Hlavne tým sa musíme riadiť pri výbere miesta jeho odpočinku – a tým, čo sa mne neustále v týchto zošitoch pripomína: že ak bude mať Slovensko niekoho **blahoslaveného**, tak to bude Pavol Strauss.

A zrazu sa mi zazdalo, že jediným dôstojným miestom, jediným miestom PRAVDY je mikulášsky chrám, pri múre ktorého by mal ako v KOLÍSKE DÔVERY spočinúť – tým viac, že sú tak blízko seba: miesto jeho prvého i druhého narodenia.

Veď tou Kolískou dôvery bol naozaj Paľkov KRST – Bože môj, iba teraz to skutočne ku mne došlo! – áno, tu, v tomto chráme bol Paľko ako náš národný svätec odkolísaný. (...)

Dlho som sám seba skúmal, či ma pritom nevedie nejaká malicherná osobná pohnútko, ale prišiel som k záveru, že nech som akokoľvek nehodný, táto myšlienka je vnuknutím, ktoré si nemôžem u seba nechať.

60-te výročie nevšedného diela Pavla Straussa

V roku 2007 sa naplnilo 60 rokov, čo vo vydavateľstve VERBUM v Košiciach ako 2. zväzok edície časových úvah Vita vyšla prvá povojnová knižočka Pavla Straussa **Všetko je rovnako blízke i ďaleké (Kaleidoskop z cesty po Švajčiarsku)**. – Pripomíname si toto výročie aj preto, aby sa našiel niekto, kto by zmyl z nás hanbu, že za šesť desaťročí sme nedokázali toto dielko znova vydať. (Doterajšie nesmelé ponuky sa minuli účinku.)

Stalo sa, že práve v čase tohto výročia mi prišiel do rúk český preklad knihy Léona Bloya „Stránky z díla“ (Triáda 2007) – toho autora, ktorého si Strauss tak nesmierne vážil. Na stvorení tejto knihy sa podieľali najpovolanejší z povolaných: filozof Jacques Maritain, ktorý napísal predslov, a jeho manželka Raisa, ktorá výber z Bloyových prác zostavila. Pripomeňme, že obaja konvertovali na kresťanstvo práve vďaka Bloyovi.

V jednu chvíľu sa mi pri čítaní tohto prekladu žiadalo do Zápisníka poznačiť:

(13. jún 07) Čím viac pozerám do tých Bloyových „Stránok z díla“, tým viac nechápavo krútim hlavou: **Kde sa to na tejto Zemi nabralo?**

Pripadá mi byť (Bloy) nemenším nadprirodzeným zjavením ako „jeho“ lallsaletská Matka!

Ako ináč označiť ako slovom **NADPRIRODZENÁ** napr. Bloyovu úvahu o **BOLESTI** (271-273)! A hneď nato mám v zošite ďalší záznam:

- To je Paľkov (Straussov) **pokyn** v jeho dnešnú stredú! - hovorím si hneď vzápätí, ako mi napadlo uverejniť túto Bloyovu Bolest spolu so Straussovou „Bolestou“ („Legenda o bolesti“, str. 56-59) – k 60. výročiu vyjdenia knižočky „Všetko je rovnako blízke i ďaleké“ (kde je táto Legenda uverejnená).

Poddávam sa teda tomuto **vnuknutiu**, a ponúkam čitateľom Listov PS tieto dva texty dvoch príbuzných veľikánov ducha paralelne vedľa seba. Veď ako sa ukázalo, oba majú okružle výročia: Straussov 60-te, Bloyov 90-te (1917)! (J. R.)

...A človek je len natolko niečím, nakoľko niekde je. Aby človek nebol metafyzickou haraburdou, musí si ozrejmiť svoju polohu vo svojom vnútornom vesmíre. Čo sa nutne premieňa i navonok. Život je stále stretanie, so zážitkami, s ľuďmi, s názormi, s postojmi, s bolesťou, s knihami, a pri všetkom a všetkých stretaniach konfrontácia, so sebou a o všetkom. A až sa z toho stane zmes seba so všetkým, môže aj pre iných niečím byť. Oporou, posilou, prípadne vzorom. A až vtedy si môže občas uvedomiť, že nie je zbytočný. A každý a všetko je potrebné. Len ho treba postaviť na patričné miesto, v patričnom osvetlení.

A národ je natolko nehodný, nakoľko ľahko zahodí ľudí. Pri každej spoločenskej zmene nemožno predsa začať znovu budovať novú kultúru. Kto zužuje možnosti duchovných výbojov, je ipso facto hrobárom možných výbojov. A Voltaire tvrdil, že „moc vždy zotročí človeka, ktorý ju drží v ruke“. Epigónske prílepy z cudzích kultúr môžu rozšíriť a skypriť vlastné duchovné záhony, ale ich nikdy trvale nenahradia. Otázka tu nikdy nemôže vyzeráť: Palma namiesto svrčín? Môže byť iba kontrastom, exotickým príspevkom, ktorý v zmenenej živnej pôde i tak dlho neobstojí, iba ak v násilnej imitácii skleníkových púští.

(Pavol Strauss: Život je len jeden, s. 54.)

Pavol Strauss

Legenda o bolesti

Čo vzniklo v utrpení a sa stratilo, ožíva často v šťastí nevedomeného pokoja.

Vzdych sa ešte zachvieval rachotom, ktorým zatvorili rajsú bránu, a i obrovským anjelom so žeravým mečom pred ňou prechádzalo akoby tajomné vlnenie chladnej páľčivej nedostupnosti. Adam sedel na okraji cesty, s tvárou hlboko v slzavých dlaniach. Eva stála za ním a nedôverčivo sa rozhládala po obmene všetkého.

Medzi všetko sa vsunulo niečo; bolo to isté ako prv, a predsa bolo iné; ako keď sa hľadá okuliarmi a niekto pred ne predsunie husté farbisté sklá. Vo všetkom ležala ťažká tóna rajskej priehrad.

Ustavičný spev lásky a radosti už nevychádzal z kvetín a stromov, ale vošlo do nich neodvratné vädnutie, ktoré ich tyranizovalo honbou vzrastu a zretia. Pomer laskania všetkých zvierat vymenila nová dravosť vzájomnej cudzoty a cudzopasníctva. Z otcovského pohľadu slnka stala sa drsná päsť ohnivého žiaru.

Naraz sa obaja strhli, lebo prehovoril k nim dotiaľ obvyklý anjel - ostatný raz, a to pre nich práve ešte znesiteľne, taká hrôza rozprestrela sa medzi nimi a nimi:

- Hľa, na cestu dostanete sprievodkyňu - bolesť, ktorá vás bude všade sledovať ako tieň. Bude vo vás i okolo vás, všade vo svete. Id'te svojou cestou, tisícročiami. A vždy, keď sa vám bolesť lepšie prizrie, pripomenie vám túto bránu. Lebo ona je vlastne vaša spupnosť a vaša vzbura voči Pánovi. Jedine bolesť vám ju pomôže zbúrať.

Vtom zmizol; rajsú bránu nebolo viac vidno. Opustení sedeli Adam a Eva pri zaprášenej ceste.

Odzrazu vošiel do nich ľak, ktorý predtým nepoznali. Súčasne obaja zbadali svoje tiene, ktoré sa s nimi pohybovali, ako by ich napodobňovali a vysmievali. Žili s nimi. A tmavý tieň strachu a hanby pokrýval ich srdcia, prvý raz rozboleňé.

Pochopili, že na cestu vekami dostali bolesť, hanbu a strach ako sprievod a ich znak - temný tieň.

Ale v hĺbke svojho rozmazaného a zbudlivost'ou raneného vedomia tušili, že bolesť je ostatná záruka krajne rozriedeného Božieho záujmu o človeka.

A tak sa tackali títo prví ľudia v svojich potomkoch stáročiami, ako rozhojnený obraz večne čerstvej prvotnej pohromy.

Od tej prvej hodiny vyobcovania sa nič nezmenilo v postoji neba k nim. Verná sprievodkyňa zavše zabúchala na tvrdu srdcia ľudí a národov: prišla smrť, potopy, plač a vojny. Niektorí ľudia síce počuli ono pripomínanie a rozumeli krvavým znameniam, ale väčšina nezastala na šikmej ploche spupnosti.

A bolesť vynachádzala stále nové hrôzy a mučiarnie pre ľudstvo, ktoré v teplom zamate hriechu a hodvábnom pohodlí otupelosti zabúdalo na cestu späť do raja.

Použila nakoniec ľudský rozum na vynájdenie najničivejšej vojny, ktorá vykátrila všetkých ľudí, i tých, čo ju vynašli, a všetky zvieratá. Iba jediný pár ľudí, ukrytých v najdokonalejšom bunkeri - zostal. Lež i v tej skrýši im sila zbesnených atomov zničila odev, takže vyšli nahí - ako prvá dvojica. A zakrývali sa iba tieňom vlastnej bolesti, hanby a opustenosti.

No vtom ich prenikol náramný mráz. Tieň sa od nich oddelil a odstúpil od nich. Cítili sa úplne vyprahlými a vyprázdnenými - ako by mali byť sami tieňmi a nebolo by už ničoho, od čoho by sa mohli odrázať.

A bolesť k nim prehovorila:

- Odchádzam od vás. Lebo som vám nanič. Ani ja som vám nemohla pomôcť. A ja som bola váš ostatný súvis s Bohom.

A tak sa uberala bolesť, smutná, že už nemohla ani ona pomôcť ľuďom, po zaprášenej ceste sveta späť k nebeskej bráne.

Ale ostatný pár ľudí, ostatný muž a žena, sa vtom vzchopili a išli za ňou, lebo iný smer k Pánu Bohu nemali; išli ho prosiť, aby im ju vrátil, že si ju už budú všímať; aby im dal - aspoň bolesť.

Léon Bloy Bolest

...Bolest! Veliké slovo! Smysl všeho lidského života na zemi! Odrazový můstek ke všemu vyššímu, měřítko všech zásluh, neomylné kritérium pro veškerou mravní krásu! Lidé absolutně nechťejí pochopit, že bolest je nutná. Kdo o ní říká, že je užitečná, ten nic nechápe. Užitečnost vždycky předpokládá něco adjektivního a nahodilého, ale bolest je *nutná*. Je to páteř, přímo sama podstata mravního života. Je to znamení, podle něhož se pozná láska, a pokud to znamení chybí, pak je láska jenom prostitucí síly nebo krásy. Že mne miluje, řeknu o někom, kdo je ochotný skrze mne nebo pro mne trpět...

Vždyť přece, ano, co my jsme? Můj Bože! ÚDY Ježíše Krista! Jeho vlastní údy! Naše nevýslovná bída spočívá v tom, že ty nejjasnější a nejživější výroky Písma neustále bereme jako neživé obrazy či symboly. Věříme, ale ne *podstatně*. Ach, slova Ducha Svätého by do nás měla vstupovat a rozlévat se v našich duších jako roztavené olovo v tlamě otcovraha nebo rouhače. Nechápe, že jsme údy *Člověka bolesti*, člověka, který je nejvyšší Radost, nejvyšší Láska, Pravda, Krása, Světlo a Život jen proto, že je na věky zpítým Milencem nejvyšší Bolesti, Poutníkem k nejvyšším mukám, který za nimi, aby je podstoupil, přispěchal nekonečným z hloubi věčnosti a na jehož hlavě se v děsivé tragické jednotě času, místa a osoby nakupily všechny mučivé prvky veškerých lidských činů vykonaných na celém zemském povrchu v každé vteřině šedesátí století!...

Toto nám může být mírou všech věcí. Když nás Duch Svätý označil za údy Kristovy, oděl nás důstojností Vykupitelů, a jestliže odmítáme trpět, proviníme se simonií a nedbáním svých povinností. K tomu, a jedině k tomu, jsme stvořeni. Když proléváme svou krev, teče ta krev po Kalvárii a odtud po celé zemi. Proto běda nám, je-li to krev otrávená! Když proléváme slzy, jež jsou „krví naší duše“, padají ty slzy na srdce Panny a odtud na srdce všech živých. Jakožto údy Kristovy a synové Mariini jsme tak velcí, že svými slzami můžeme zatopit svět.

Proto běda nám, a třikrát běda, jestliže to jsou slzy otrávené! Všechno v nás je totožné s Ježíšem Kristem, jemuž jsme přirozeně i nadpřirozeně připodobnění. Když odmítáme utrpení, zrazujeme ho, neboť je naší vlastnou podstatou a my tak vpouštíme do Těla a dokonce i do Duše našeho Pána znesvěcující prvek, který on pak musí ze Sebe a všech svých údů vypudit nepředstavitelným znásobením muk.

Je to všechno jasné? Nevím. V podstatě si myslím, že v tomto hroutícím se světě propuká každá radost v řádu přirozeném a každá bolest v řádu Božím. Světci vyhledávali Ježíšovo Utrpení. Věřili Mistrovu Slovu, které praví, že nejvíc miluje ten, kdo za své přátele položí život. Horoucí a vznešené duše za všech dob věřily, že má-li se *udělat dost*, je rozhodně nutné *udělat víc než dost*, a jedině tak že se získává Království Nebeské... (Skrátené)

„V každej ozaj veľkej chvíli života je človek sám, úplne sám. A najväčšími chvíľami sú smrť a stretnutie s Bohom. Ba hádam len to druhé, lebo i smrť je v ňom zahrnutá. A riečisko, ktoré nás k obom privedie - je utrpenie.

Všetko velké je těžké. A vo chvíli veľkého utrpenia a veľkej opustenosti spoznáme pravú hodnotu Božej opory. Nik nie je tak ubolený, aby prerástol cez Krista, a nik nie je taký opustený, aby nezačul tlkot Božského srdca. Všetci sme prežili časy hrôzy, bolesti a stiesnenosti priam apokalyptických rozmerov. Životy zhášali ako polozbytočné zápalky, smrť sa vyrábala vo veľkom, vraždilo sa temer továrensky, smrť skoro pršala na svet. Nejednen z nás sme boli v situáciách krajných životných možností, smrť nás už-už olizovala. Život bol pozbavený všetkej dôstojnosti; žiť znamenalo čakať na koniec.

Těžké chvíle sú onou kráľovskou lúčavkou, ktorá spálila všetko prídatné, a čo zvýšilo, bol rýdci kov nepostrádateľného a neostalo nič - i vtedy, keď už ničoho nebolo - iba láska ku Kristovi a ani nie modlitba, ale džavot srdca obrátený k Nemu. Najplnšími chvíľami života ostanú tie bezdyché minúty za bombardovania, strávené v kaplnke blízko Najsvätejšej Sviatosti, keď bolo srdce rozhodnuté: Ak umrieť, tak blízko Teba, Pane! A od tých chvíľ ostalo ešte pevnejšie predsavzatie: Keď žiť, tak blízko Teba, Pane!

(Pavol Strauss, Mozaika nádeje, s. 88.)

Návšteva u Majstra

Jozef Šišila

U Rúfusovcov, s Rúfusovcami...

Hoci mi je veľmi blízky dom vo Fialkovom údolí č. 2 („Cikkerovie dom“), kam nie náhodou na jar 2006 zavítala z neďalekého domu z Fialkového údolia č. 31 na pozvanie váženej lekárskej spoločnosti Sapientium vzácna návšteva: Majster Rúfus so svojou rodinou, - nikdy som sa neodvážil ani dúfať, že čo i len raz budem môcť Rúfusovcov osobne spoznať a navštíviť. Možno práve rozprávanie majstra Rúfusa s lekármi i vystúpenie prof. Traubnera, ktorý pripomenul potrebu návrhu Majstra na Nobelovu cenu, mi znova vybavili túžbu osobne sa s ním aspoň raz v živote stretnúť. A nielen preto, že sme spolu s Majstrom i s „naším“ Pavlom Straussom Liptáci a že sme v rozličnom čase navštevovali to isté mikulášske gymnázium... A o pár mesiacov nato mi šťastná náhoda stretnutie s Majstrom Rúfusom umožnila.

Prijal som návrh prof. Petra Michalicu na spoločnú návštevu u Rúfusovcov, kde potreboval nahráť živý príhovor Majstra k svojmu koncertu. Prof. Michalica pripravil totiž v svojom rodnom dome v Kremnici literárno-hudobné pásmo Posolstva - pásmo Rúfusovej poézie s recitátormi Jozefom Šimonovičom a Štefanom Bučkom, a samozrejme so svojou vzácnu huslovou „poéziou“. Myslím, že nie som sám, kto bral do ruky Rúfusovu poéziu, či vstupoval do domu k Rúfusovcom s bážňou, pokorou, trémou, rozochvením, obavami či očakávaniami nevyhoviteľného...

Vybehnutie po schodoch pani Magdy, jej úprimné radostné uvítanie, jej jablková štrúdlá s kávou, Majstrova bezprostrednosť a pokoj len na chvíľu dali zabudnúť na trému. Snáď i čaro osobnosti prof. Michalicu nás hrialo. Majster svoj príhovor asi nemal premyslený, hoci sa to tak mohlo javiť, isto to nepotreboval. Hovoril bez zaváhania, plynule, úprimne, dôstojne, pomaly, s hlbokým presvedčením – ako sa o tom môže čitateľ sám presvedčiť.

Nedá mi tu nespomenúť analógiu s prof. Michalicom. Spomínam si, ako sa raz – tesne pred príhovorom k slávnostnému koncertu k storočnici Rotary v pražskom Rudolfove – priznal, že ešte nevie, čo bude hovoriť. Veril som mu. A hovoril plynule, presvedčivo, hlboko duchovne. Muselo mi prirodzene napadnúť, že sa tu pri jednom stole stretajú dvaja naši slovenskí umelci, géniovia ducha, a nezáleží na tom, akými prostriedkami ho prejavujú.

A ešte jeden pocit. Vedľa Majstra sedela dcéra Zuzanka, držali sa za ruky, a pani Magda s upreným a obdivným pohľadom sledovala manžela. Všetci sme mlčali a počúvali slová Majstra. Hoci Svätá Trojica sú Otec, Syn a Duch Svätý, napadlo mi vtedy i toto prirovnanie...

Tak ako sa do Rúfusovie domu vstupuje smerom Dole, tak každý návštevník opúšťa ich dom smerom Hore, smerom, kam nás vedie i Majstrova Veľkosť a jeho poézia. A opäť s bážňou, pokorou.

Nech mi odpustí Majster i nebohý Ján Pavol II., ak sa mylím, no verím, že nie som sám, koho napadne, čo oboch spája. Fyzická bolesť z vetchého zdravia, hlboká Viera, Láska k človeku, Pokoj, Ticho... A práve teraz mi napadá: nepatrí k nim i náš Pavol Strauss? Ved' si aj boli všetci tak blízki, veďiac i nevediac o sebe. POSLOVIA...

A aby tých asociácií nebolo málo. Pri nedávnej návšteve u básnika doc. Jozefa Leikerta na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre som sa dozvedel, že Cena Pavla Straussa, udeľovaná za prínos slovenskej kultúre (v r. 2006 ju dostali Milan Rúfus a Peter Dvorský), bude za rok 2007 udeľovaná práve prof. Petrovi Michalicovi a prof. MUDr. Jaroslav Simanovi. Akú excelentnú Spoločnosť všetci títo páni vytvárajú! Ako-by ich „jedna mater mala“.

Majstrova posledná nedávna zbierka je nazvaná po jednej z básní VERNOSTĚ. Nepýtal som sa, prečo. Verím však, že ak poviem, že myslel práve na vernosť Rodine, Poézii, Viere a Sebe, že je to pravdivé.

Milan Rúfus

Vinš ku stým narodeninám

(Kolomanovi Sokolovi)

*Zapísali ste storočie.
A človek iba žasne,
aké je vaše ovocie
ľudskostiplne krásne.*

*Žiadalo by sa hovoriť.
No slovo v čudnom krčí
pred tolkým darom života,
môj Majstre, iba mlčí.*

*Nuž spomínam a objímam,
a ruky sa mi trasú.
Boh žehnaj Vaším hodinám,
dňom, rokom – Vášmu času.*

(Zo zbierky Vernost)

Prihovor Milana Rúfusa

Vážení priatelia!

Prihovárať sa spoločnosti ľudí, ktorých zaujíma báseň, je v tomto svete a v tomto storočí tak trochu prihovárať sa diaspore, prihovárať sa menšine. Lenže zas príslovie hovorieva, že menej niekedy býva viac, no vychádzajme teda z neho. Ďakujem vám za to, že ste dnes tu, kde ste práve v tejto chvíli, a že vás tá báseň zaujíma.

Viete, pre autora je to isté zadostučinenie, autor je tak trochu spoločenský trosečník, ktorého vyplavili vlny na osamelom ostrove, a on do tej básne ako trosečník do fľaše vloží volajký odkaz a s napätím čaká, či tú báseň niekto z toho anonymného mora vyloví a prečíta. Nie preto, aby vedeli, že v tom a tom meste žije Piotr Ivanovič Bobkinskij a píše verše, ale že tým ľuďom chce oznámiť nejaké správy, ktoré on vnútorne považuje za dôležité. A že, aspoň pokial' ide o mňa, bolo to tak, že keď som nemusel, tak som nehovoril. Nebolo to ani remeslo, ani rutina, bolo to čosi ako výpoveď, a to výpoveď pred dosť takým autoritatívnym tribunálom, súdnym tribunálom, Bohom, alebo nazviete si to, ako chcete, ale v každom prípade esenciálna výpoveď. Výpoveď o tom, o čom sa mi zdalo pri pohľade na dejiny, na ľudí, na ich údel, na to, čo by chceli, na to, na čo nemajú a tak ďalej, lebo na mnohé veci nemajú, sú takým osudom alebo tým, že oscilujú medzi živočíchom a bytosťou, často ťahaní tam dolu práve vtedy, kedy by chceli ísť hore. A nikdy nevedia, kedy to príde, kedy ich to bude ťahať hore a kedy ich to bude ťahať dolu, ale v každom prípade ľudia, ľudia...

Ale autor básne hovorí, aby si ulavil, ale jednak aj aby ho počuli. Tak ako to povedal český básnik, ktorého som mal vždy rád, František Halas, že „básnik chce byť slyšen a pochválen“, že to vlastne dáva zmysel jeho roboty. No tak vám ešte raz zo srdca ďakujem, že ste teraz tu, že ste sa tu zhromaždili a dúfam, veľmi a nesmelo dúfam, že nebudete ľutovať, že ste prišli. Všetko dobré vám prajem.

Dejiny viery

*A bolo hluku,
bolo vravy.
Že jej pád už nič nezastaví.
Že melie z posledného.*

*Bolo zlých slov.
Aj hrubých priekov.*

*A predsa dolu ľudskou riekou,
mimo jej peny,
slepej slávy,
i naďalej sa ešte plaví
lodička viery v Neho.*

(Zo zbierky Čakanka)

Spomienka otca biskupa Dubovského na Juraja Straussa

V 4. čísle Listov PS sme uverejnili cyklus materiálov o mladšom bratovi Pavla Straussa Jurajovi (str. 4-12). Tam sa písalo aj o jeho konverzii, ktorú „dotiahol“ biskup Dubovský - aby potom Juraj mohol po rokoch napísať, že „to najpodstatnejšie v mojom živote sa udialo 8. decembra roku 1954, keď som konvertoval“.

Je pochopiteľné, že nás veľmi zaujímalo, ako si na túto konverziu Juraja Straussa spomína sám biskup Dubovský, preto sme sa obrátili naňho so žiadosťou o spomienku. Odpovedal nám listom, ktorý radi a vďačne uverejňujeme:

Ivanka 17. 3. 2007

Vážený pán Raši!

Najprv srdečne pozdravujem a zároveň sa ospravedlňujem za meškajúcu odpoveď na Tvoj či Váš list ešte z 5. novembra minulého roku. Na tak dlhé odmlčanie ani neviem, či môžem požívať dôverné oslovenie Ty.

Ale k veci. S navrátením zdravia sa mi nejak nakopili práce v takej miere, že sa z nich nemôžem vyhrabať. Ale chcem sa polepšiť, a preto aj odpovedám.

Ešte v 50-tom roku minulého storočia ani neviem pri akej príležitosti som sa oboznámil s Jurkom, čiže doktorom Straussom mladším. Po krátkom čase však môj vtedajší spovedník, ktorý sa dozvedel o tejto mojej známosti, mi s lútosťou v hlase predniesol prosbu, či by som neprevzal prípravu na krst Dr. Juraja Straussa. Moja odpoveď bola, že si to nejak rozmyslím. Asi o dva týždne mi tú prosbu, ale oveľa nástojčivejšie, opakoval asi v tomto zmysle: „Petře, já jsem z těch neskorších povolání. Já jsem původně krajčír. Já jednoducho nestačím na toho doktora. Vezmi to, prosím Tě.“ Čo som mal teda robiť, po takomto vysvetlení. A tak sme sa pustili do prípravy. Trvala dva roky. Dôkladne, už z dôvodu istoty, či je ozajstný záujem, a potom aj z dôvodu osobného, aby som mal vnútornú spokojnosť vo svedomí. Ale skutočne záujem u neho bol. Ale nakoniec tesne pred krstom mi položil vážnu otázku, čo si myslím - má alebo nemá sa stať kresťanom. Sobášeny bol v katolíckom kostole s dišpenzom.

Nebolo dôvodu, aby ďalej odkladal s krstom. Ale ešte jednu otázku mi položil: Ako ja beriem Pána Boha? Dôverná otázka, ktorá sa v takomto prípade nedala len tak zahovoriť. Odpoveď? - „Asi takto,“ - odpovedal som a natiahol som ruku s rozťahnutými prstami. - „Keď s Tebou hovorím, zároveň sa na teba pozerám. Tak ako medzi prstami, ale ozajstne. Vidím Teba, ale vidím zároveň i Boha. Som ustavične u Neho. A preto som vždy otvorený reagovať na všetko, ako pred Bohom.“ - A tak sme mali krst v chráme v Břevnove, kde mal predtým sobáš, U Markétky. Krstil pán dekan, ja som asistoval.

Po krste ma sфотографoval, ako som tlačil kočík s ich druhou dcérou, ktorá sa im narodila počas jeho prípravy na krst. Neskôr som mal s touto fotkou malý rodinný zážitok. Raz som bol u brata v Bratislave na návšteve. Niečo som hľadal v peňaženke a pritom mi prišla do ruky táto fotka. Bez nejakého úmyslu som ju akosi mimochodom podal bratovej manželke. Až akési pazvuky ma prinútili pozrieť sa na švagrínú. Tá sa pozerala na brata, ten na ňu i na mňa s otáznikom v očiach. - „Ale to som ja!“ - ozval som sa. V mladších rokoch sme sa s bratom na seba podobali, a k tomu aj oblečenie sme si podobné vyberali.

Takto sme sa s Jurkom zblížili, takže som mal v jeho rodine v Prahe zázemie. Preto som mal možnosť byť zainteresovaný aj do malých rodinných udalostí. Napríklad raz som prišiel k nim podvečer a on s manželkou boli ešte pod dojemom blízkeho nešťastia. Tá mladšia dcérka asi trojročná už robila krok von z okna prvého poschodia. Otec ju zachytil v poslednej chvíli. Inokedy som bol u nich, keď práve skončili maľovanie bytu. Táto Maruška s nadaním umelkyne bola predtým počarbala byt, skúšajúc niečo vykúzlif. Teraz hneď po maľovaní, i keď mala zákaz dotknúť sa steny, načarbala čosi na stenu.

Na ostré výčitky matky - „Nezakázala som ti?“ - skrušena odpoveď bola: „Ale to je len máličko...“ Neskôr od staršej dcéry Lidky som počul na konto otca, ktorý pre mnoho práce často chodil neskoro domov, alebo niekedy aj v noci pracoval, prehlásenie: „Nikdy si nevezmem vedeckého pracovníka!“

Ináč mali pekný rodinný život, ale manželka musela vždy byť pripravená ratovať manžela, ktorý ako výskumník bol vystavený vtáčim nákazám. Raz napr. manžel upadol do bezvedomia, z ktorého sa chvíľami preberal. Volala pohotovosť, kde jej rozkázali, aby mu dávala jednu silnú kávu po druhej, kým nepríde sanitka, ktorá okamžite vyrazila k nim. - Raz sa ma radil, či má prijať určenie na výskum vtákov do Afriky. - „Samozrejme, ktovie, či sa Ti to vyskytne niekedy ešte raz.“ Doniesol si mnohé rekvizity odtiaľ, aj čarodejnícke masky.

...Nateraz stačí. Ak Ti to bude osožné, uverejni to. A srdečne a silno pozdravujem celú rodinku!

Peter Dubovský SJ,
emeritný biskup banskobys-
trický

• Mons. P. Dubovský pri posvätení novej budovy ZUŠ v Handlovej v roku 1995. Vpravo Lubomír Raši.

List MUDr. Juraja Straussa

Nedalo nám, aby sme s listom otca Dubovského - ešte pred jeho uverejnením - neoboznámili pána Juraja Straussa. Tu je jeho reakcia (aj s niektorými spresneniami):

Drahý Julko,

vďaka za 6. č. LPS, ktoré sa Ti vydarilo ako všetky predošlé. Nuž a teraz k príspevku pána biskupa Dubovského:

Posledná veta v 2. odstavci „A tak sme mali krst v cháme v Břevnove, kde mal predtým sobáš, U Markétky. Krstil pán dekan, ja som asistoval.“ Priložená kópia „Osvědčení o krstu“ je dokladom, že som nebol krstený v bazilike sv. Markéty v Břevnove, ale na Smíchove d. p. Josefom Machkom v kostole sv. Gabriela.

Na konci posledného odstavca je pravdou, že som sa výskumne venoval ornitóze (vtáčej chorobe) s klinickým obrazom atypickej pneumónie, ale len u nás a nie v Afrike, kde som v rokoch 1975 a 76 pracoval v Keni v rámci projektu WHO za účelom zistenia optimálneho očkovania afrických detí proti osýpkam.

Posielam Ti ešte nasledujúce riadky:

Mám v živej pamäti pána biskupa v rokoch komunistického režimu ako ozajstného priateľa mojej rodiny. Do dneška ho majú moje dcéry v pamäti ako „strejdu Petra“. V dobe pôsobenia pána biskupa na fare v Novej Lehote sme ho v 70-tych aj 80-tych rokoch každoročne pri návrate z dovolenej v Tatrách navštívili v Novej Lehote. Tieto naše stretnutia sú pre mňa nezapomenuteľné.

Po dlhom hľadaní som našiel fotku pripomínajúcu jeho vzťah k straussovskému domu v Břevnove. Na fotke drží našu 8 ročnú Lidušku po návrate od 1. svätého prijímania na našej záhrade.

Pán biskup má eminentný podiel na mojej konverzii. Za to mu budem do smrti vďačný.

So želaním krásnych jaro-letných dní pri gelnických prechádzkach Ťa objíma
Tvoj Juraj

15. 5. 2007

Mozaika nádeje v Rádiu Lumen

Pavol Strauss nám dáva lekcii, ako autenticky žiť svoju vieru a vždy „voňať“ človečinou

Možno ste to zaregistrovali: Rádio Lumen v rámci svojho projektu čítanie na pokračovanie, ktorý vysielala denne (okrem soboty a nedele) po 15. 00 hodine a v ktorom predstavuje poslucháčom hodnotné diela našej i svetovej – najmä duchovnej literatúry, ponúklo (v decembri 2006, išlo o celkove 8 častí po 15 minútach) v éteri čítanie z knihy Pavla Straussa **Mozaika nádeje**. Zaradenie tohto diela – posolstva významného slovenského humanistu, lekára, filozofa, konvertitu, prekladateľa, zožalo pozitívne ohlasy – najmä u katolícky zmyslajúcej inteligencie. (A preto sa k propagácii jeho diela v Lumene aj v čítaní na pokračovanie pravdepodobne ešte vrátíme a predstavíme aj jeho ďalšie eseje, spomienky, reflexie. Vďaka patrí predovšetkým p. riaditeľovi vdp. doc. J. Spuchlákoví, ktorý tento vynikajúci projekt v rádiu spustil a dbá o jeho realizáciu). Vidno, že Pavol Strauss natrvalo „zakorenil“ u slovenských intelektuálov a to je dobrým znamením. Ale nielen u nich. Nedávno mi spomínala jedna moja priateľka, že jej nebohá mamička - obyčajná, jednoduchá žena z dediny si doma často čítavala Straussa. Krásne, všakže?

Prečo padlo rozhodnutie vybrať z množstva pekných diel do čítania v éteri práve Straussovu Mozaiku nádeje? Chceli sme ňou pripomenúť poslucháčom nedožitú 94. narodeniny spisovateľa, ako aj vzácne posolstvo a stále aktuálny odkaz tohto významného mysliteľa a humanistu – že totiž autenticky žitý katolicizmus musí obstáť pred každou brutalitou a búrkou sveta, že svoju vieru treba brať vážne, že všetko kresťanské je predovšetkým hlboko ľudské.

Pri čítaní jeho Mozaiky nádeje som si uvedomila, že Pavol Strauss nám – katolíkom dáva svojím životom, svojou konverziou a svojím odkazom úžasnú lekcii. Lekciu, ako by mal žiť kresťan, ktorý za Kristom kráča autenticky, opravdivo a ako zostať v každej situácii človekom. Pri čítaní jeho Mozaiky nádeje sa zároveň nemožno ubrániť presvedčeniu, že ešte nikto tak presne nezdiagnošikoval súčasný svet a stav morálky okolo nás, ako práve on. Svojimi úvahami o stave sveta, stave katolicizmu reže naozaj do živého. Vo svojej Mozaike nádeje nám tiež bolestivo pripomína, že: „Neraz sú katolíci a katolicizmus dvoje“, ale zároveň optimisticky dodáva, že: „Milosťou Božou a štúdiom prišiel som k presvedčeniu, že pravý katolicizmus jen schopný urobiť z človeka tvora hodného tohto mena a zo sveta nie peklo, ale ozajstný svet.“

Interpretáciu textov Mozaiky nádeje sme v Rádiu Lumen zverili hercovi Jozefovi Šimonovičovi a v jeho podaní išlo o naozajstnú lahôdku pre dušu. Poslucháčom „načítal“ tieto kapitoly z uvedenej knihy: Prečo som sa stal katolíkom?, Stretnutie s Pánom Bohom, Malá rozprava o jazvách, Básnik a Kristus, Rozhovor v bielom, List chorému básnikovi, Viera za sklom, Rekviem za vyznavača, Eucharistia očami konvertitu.

Pred uvedením týchto kapitol v éteri sme poslucháčom „predostreli“ ešte takzvanú pilotnú časť, kde sme predstavili samotnú knihu, dielo i život Pavla Straussa a v krátkom rozhovore s pánom Šimonovičom sme zasa rozobrali to, čo ho ako interpreta najviac oslovilo v textoch Mozaiky nádeje. Prezradil nám: „Spomenuli ste, že jeho texty sú nadčasové, akoby ich písal včera, dnes. Ja mám dokonca pocit, akoby ich nedopísal, akoby ich ešte chcel a mal písať. Z celého jeho diela, ktoré je úžasnou filozofiou, mi dovoľte zacitovať moment z Listu chorému básnikovi s úžasnou myšlienkou: „Chcel by som byť v betlehemskej maštali radšej somárom ako najväčším filozofom v Európe. Ten totiž prišiel na to, o čo ide: byť a dýchať na Boha.“ To je, myslím to, čo bolo včera a čo bude aj zajtra.“

Na otázku, či sú u nás myšlienky, život a dielo Pavla Straussa docenené, J. Šimonovič uviedol, že určite nie sú. Dodal: „Nehovoriac o tom, že množstvo ľudí a to aj veriacich vôbec nevie, kto bol Pavol Strauss, jeho dielo na rozdiel od Mojsejovcov nie je mediálne ponúkané, svedčí to samozrejme o úrovni nášho človeka, ale to všetko možno nájsť v jeho knihe. Poznám dielo Pavla Straussa, pretože som mal priateľa, ktorý ma k nemu vlastne priviedol-nebohý pán Gustáv Valach, ktorý bol dokonca jeho osobným priateľom.“ Na otázku, či sa treba na čítanie spomínanej knihy špeciálne pripraviť, odporučal J. Šimonovič urobiť si v duši duševný klud, duševnú inventúru, ale i čas na doznenie vzácných myšlienok.

Domnievam sa, že kto objaví dielo Pavla Straussa, je očarený i povznesený zároveň. Pripomína objav vzácnnej perly. Je výzvou a silnou inšpiráciou, ako denne obnovovať svoju vieru, ako ju brať vážne, ako si vážiť dary, ktoré denne dostávame od Stvoriteľa a za ktoré mu zabúdame ďakovať. Je nevtieravou, ale veľmi silnou pripomienkou, aby sme aj v čoraz brutálnejšom svete nezabúdali byť ľuďmi, byť človekom každým cólom, aby každým pórom dýchala z nás tá najcitrejšia človečina, ktorá si je vedomá toho, že bola a je stvorená na Boží

obraz, že ho v sebe nosí a že má byť jeho zrkadlom a teda i dokonalým svedectvom pre okolitý svet.

Pavol Strauss bol skutočným klenotom Slovenska a jeho dielo zostáva natrvalo prítomné a zapísané v dušiach mnohých, zasluži si, aby sa šírilo ďalej a aby si nasledujúce generácie odovzdávali jeho cenné posolstvo. Strauss je pamäťou nášho národa, je intelektuálom, ktorý varovne, ale s láskou zdvíha prst, aby sme nezabúdali na ono pavlovské: „Viem, komu som uveril.“ Pretože on od momentu, ako uveril Kristovi, uveril dokonale.

Strauss je výzva i výčitka zároveň. Nemožno si prečítať jeho knihu a nepremýšľať o nej, nedať sa strhnúť načerpať z tých najčistejších prameňov, ktoré vedú k Ceste, Pravde a Životu, netúžiť ešte viac denne zo seba strhávať „nánosy starého človeka“, ktorý v nás hatí cestu zrodu tomu novému. Nedá sa nerozjímať o jeho myšlienke: „Eucharistia je záchranný pás zhodený z paluby Najsvätejšej Trojice, aby sa k nej človek mohol vyšplhať. Veď Boh nemohol dať ľudstvu nič cennejšie, ako seba.“ Nedá sa nepozastaviť nad jeho slovami: „Každý veriaci je vlastne konvertita a denne musí byť konvertitom – až do ostatného dychu. Lebo byť konvertitom znamená – convertere – odvrátiť sa od zla, od nevedomosti, od hriechu, od ztrate. Ale veď to je život každého kresťana, to je nasledovanie Krista.“

Pavol Strauss. Veľa sme v ňom dostali, ešte veľa sme mu dlžní, lebo zostáva v mnohom nedocenený.

Žiada sa dodať: úžasný dar pre všetkých, ktorí ho mali možnosť poznať aj osobne, a vďaka všetkým, ktorí šíria jeho pamiatku naďalej! Bohu vďaka za osobnosti, ktoré nás dvíhajú z prachu do výšok.

Andrea Eliášová,
Rádio Lumen, redaktorka

Ján Letz

Peter Wust a Max Picard

V Autobiografii Pavla Straussa, ktorú sme uverejnili v 6. čísle Listov PS, ma zaujalo, že medzi veľikánmi ducha, ktorí najviac „ovplyvnili jeho typ myslenia“ – ako boli Rilke, Bloy, Bergson a Nietzsche – uvádza Pavol Strauss aj meno mne neznámeho Picarda, ktorého – ak sa dobre pamätám, - nikde inde v svojich spomienkových dielach neuvádza.

Obrátil som sa preto na profesora Jána Letza s otázkou, kto bol Max Picard a čím mohol tak ovplyvniť Straussov typ myslenia, že ho zaradil k spomínaným veľikánom. – Tu je jeho odpoveď: (J. R.)

Vážený pán kolega!

Vo Vašom liste z 9. mája sa ma pýtate, kto bol Max Picard, ktorého Pavol Strauss uvádza vo svojej stručnej autobiografii, a čím ovplyvnil jeho myslenie. Strauss bol synom svojej doby a silne naň najmä v mladosti vplývali existencialisticky orientovaní myslitelia-literáti 19. a 20. storočia, ako F. Nietzsche, L. Bloy, R. M. Rilke, H. Bergson, ale aj ďalší, a to najmä z nemeckej jazykovej oblasti, ktorá bola Straussovi druhou materčinou. Sem predovšetkým patria okrem Maxa Picarda Peter Wust (1884 – 1840), Erich Przywara (1889 – 1972), Alfred Delp (1907 – 1945) a iní. Predstavím tu bližšie len dvoch.

Peter Wust

Peter Wust, katolícky kultúrny (?) a publicista, absolvent arcibiskupského gymnázia v Trevíri, stratil počas vysokoškolských štúdií vieru, ku ktorej sa definitívne vrátil roku 1923. V roku 1928 sa stretol v Paríži s významným katolíckym estetikom a kultúrnym historikom Charlesom Du Bos (1882 – 1939), ktorý ho najmä intelektuálne upevnil v katolicizme. Imitujúci situáciu vo Francúzsku, zapojil sa v Nemecku do hnutia katolíckej obnovy. Od roku 1930 pôsobil ako profesor filozofie na univerzite v Münsteri a zastával až do svojej smrti nekompromisný postoj k národnému socializmu. Pod Schelerovým a Paulsenovým vplyvom rozvíjal kresťanský personalizmus na báze učenia sv. Augustína, ktorý implikuje pôvodnú dôveru (*Urvertrauen*) v bytie a v jeho vertikálne usporiadanú štruktúru. Na tejto základnej dôvere možno - ako uvádza v diele *Auferstehung der Metaphysik*, 1920 (Vzkriesenie metafyziky) - legitímne obnoviť metafyziku ako „novú metafyziku“. Wust neúnavným úsilím spojeným s mnohými nezdarmi sa dopracoval k poznaniu nesmierneho organizmu tajomstva ukrytého za konvenčnou realitou, nazývaného Život. Dostal sa však za vitalistické princípy a objavil duchovnú prirodzenosť a metafyzično kozmického bytia, odkrývajúce mu večného Boha, ako to ukázal v diele *Sinnkreis des Ewigen*, 1954 (Okruh zmyslu večného). Touto „večnou filozofiou rozvíjanou na obraz Boha“ možno prekonať úzkosť existencializmu, ktorý nespoznal spojivo medzi bolestnou realitou individuácie a duchovným synergizmom ontologickej kontinuity, privádzajúceho človeka do spoločnstiev priateľstva a lásky. Wust ostro vystupoval proti každej filozofii subjektu, najmä po Kantovi, ako aj proti úpadkovej kultúre jeho čias. V technickej civilizácii odhalil odcudzujúcu diskontinuitu, ktorá implikuje tragédiu myslenia a historickej existencie. Tento stav začal vtedy, keď človek obetoval tomuto falošnému smerovaniu metafyzickú prioritu objektívnej prirodzenosti a svoju nezávislosť. Oproti pohybu „úniku pred objektom“ Wust postuloval približovanie sa k integrálnemu mysleniu, ktoré vyžaduje pri prekonávaní

rizík postoj adorácie a obdivu. Jeho filozofia vyústila do ideálu múdrosti a svätosti, veď filozofia, ako hovoril *sub specie crucifixi* je náročným a nepohodlným prepychom. V poslednom období svojej tvorby Wust zdôrazňuje angažovaný a personálny spôsob myslenia, lebo toľko nim hľadaný princíp identity vyžaduje napokon akt totálneho zrieknutia sa, ktorý však nie je v protiklade k zodpovednej reflexii. Lebo: *“Minimum perceptívnej ľudskej moci obsahuje už maximum viery v univerzálny poriadok.”* Takto sa Wust svojou filozofiou existencialistického personalizmu prepracoval až ku kresťanskej mystike. Od svojej existenciálnej situácie, pre ktorú je charakteristická *insecuritas* - neistota, napokon vyúsťuje v Bohu do *securitas* - istoty. Pre túto strastiplnú cestu od neistoty k odhodlaniu a od odhodlania k istote, ktorú osobne tvrdo zakúsil, Wust vypracoval osobitú dialektiku duchovného rastu. Pre ňu je charakteristické smerovanie od logiky rozumu k logike viery, či od logiky poznania k logike modlitby a adorácie. Touto dialektikou sa logika rozumu neneguje, ale sa začleňuje do širšieho a vyššieho významového kontextu. Sekurita, opierajúca sa o vieru, nevedie k iracionalizmu. Veď každá ľudská činnosť, teda aj racionálna činnosť filozofovania, je hýbaná vierou, no je aj motivovaná absenciou absolútnej istoty. Jej uskutočňovanie je spojené s rizikom neúspechu či pádu, ale je aj nesené v dôvere v Božiu prozreteľnosť. Wust takto vo svojej metafyzike insecurity a sekurity transformoval kresťanský existencializmus na širší myšlienkový základ, čím sa mu podarilo prekonať škodlivé prvky individualizmu a ahistorizmu filozofie existencie. Pritom však ponechal v platnosti nové existenciálno-personalistické východiská.

Max Picard

V tejto diagnostike duchovnej situácie doby v prvej tretine 20. storočia významne pokročil švajčiarsky lekár, literát a filozof **Max Picard** (*1888). Po lekárskejších štúdiách vo Freiburgu, Kiele, Berlíne a Mníchove pôsobil ako lekár v Heidelbergu. Tu sa začal intenzívne venovať filozofii a počúval prednášky H. Rickerta a E. Troeltscha. Hľadanie zmyslu života ho ako lekára priviedlo do Mníchova. Od roku 1918 sa rozišiel s lekárskeým povoláním a pôsobil na voľnej nohe ako spisovateľ v Tessine. Ešte v Mníchove sa začal zaoberať estetickými problémami impresionizmu. Kriticky poukázal na to, že tento umelecký smer stavajúci na prehavých dojmoch obchádza podstatu skutočnosti. Je svedectvom človeka, ktorý stratil svoj stred a nemôže dospieť k vnútornému uzobratiu. Toto základné Picardove kultúrno-kritické nastavenie nachádzame v jeho diele *Impressionismus*, 1916. V roku 1930 publikoval priekopnícke dielo *Das Menschengesicht* (Tvár človeka), kde podal kultúrno-dejinne konkretizovanú charakteristiku podstaty človeka vytvorenú na základe biblického chápania človeka ako Božieho obrazu. Toto chápanie človeka poukazuje na personálne jadro jeho existencie. Po viacerých medicínskych, psychologických a fyziognomických štúdiách, v ktorých portrétoval celý rad významných osobností vtedajšieho politického, umeleckého a vedeckého života, napísal azda svoje najvýznamnejšie filozofické dielo *Die Flucht vor Gott*, 1930 (Útek pred Bohom). V ňom priam v otrasnej pravdivosti charakterizuje psychický, sociálny a morálny úpadkový stav spoločnosti ako únik, bezhlavý až panický útek pred hodnotami, pred tým najpodstatnejším, pred Bohom. Tento útek bez cieľa je útekom do prázdna, do tmy, je existenciálnou afirmáciou človekovho nihilizmu. Takýto človek je vystavený hre náhodných situácií viac ako kedykoľvek predtým. Náhoda ako by sa stala hlavným motorom jeho čias, aj keď sa často zamieňa slovom experiment. Slepý sa pridáva unikového hesla: Skúsme to, však to nejako dopadne! A keď to dopadne zle a prinesie to katastrofu, aj tak dobre, hlavná vec, že to pomohlo zotrvať na úteku! Tento metafyzický útek, Picardom charakterizovaný ako útek pred Bohom, sa v modernej dobe priam existenciálne zakorenil a pre ľudstvo nebude ľahké sa ho zbaviť. Picard zdôrazňuje najmä to,

že človek tým, že je tak radikálne na úteku, nenachodí už nijaký „interval“, v ktorom by sa mohol zamyslieť nad svojou neutešenou situáciou a otvoríť sa Bohu. Významný nemecký filozof Leo Gabriel charakterizuje túto Picardovu existenciálnu filozofiu takto: „*Vo vzťahu k nekonečnému je konečné bytie človekovej existencie len sťaby bodom, ktorý už skoro mizne v ničote, je strácajúcim sa bodom. Toto vyplýva zo samotnej ontológie javenia. Existencia je potom diferenciálom ničoho a nič je integrálom existencie. Existencia je momentovým impulzom svojho vlastného vyklznutia. Toto punktuálne dianie v čase poukazuje na ontologicko-fundamentálnu dynamickú diskontinuitu, na spolunesúvzťažnosť, ktorá charakterizuje podľa Picarda existenciu dnešných čias.*“¹

Picard to ešte presvedčivejšie ukázal v kritickej sebaanalýze jednotlivca v diele *Hitler in uns selbst*, 1946 (Hitler v nás), v ktorom prenikavo predstavuje podstatu a psycho-sociálnu štruktúru nemeckého fašizmu. Situácia na úteku sa tu prejavuje predovšetkým ako všeládna diskontinuita, nesúvzťažnosť. Človek v nej prijíma všetky veci sveta akosi zvonku, v pomiešanosti, ktorá nemá nijakú vnútornú súvislosť. Nikto už neskúma s čím sa vlastne stretáva, každý je prosto rád, že sa s niečím stretáva, lebo na úteku si treba dajako vyplniť nezmyselne plynúci čas. V tomto zmätku sa v človeku postupne otvára existenciálny priestor pre prijatie aj toho najnezmyselnejšieho a najneľudskejšieho. Takýto človek si čoraz väčší zahráva s ohňom zla, nebezpečenstva, násilia a zvrátenosti. Zašiel až tak ďaleko, že napokon bol schopný prijať aj Hitlera. Hitler pre Picarda nie je len hroznou historickou skutočnosťou, ale aj symbolom prijatia zla, deštrukcie a úplného rozvratu. Túto situáciu na úteku, diskontinuitu a nesúvzťažnosť „Hitlera v nás“ charakterizuje duchovný stav vtedajšej nemeckej spoločnosti, v ktorej slovo sa degraduje na heslo, rozumný poriadok sa nahrádza vonkajším zoskupením, kde akékoľvek chvíľkové, náhodné zistenie nahrádza pravdu, kde pravda a omyl sa stávajú čírymi náhodnosťami, kde sa zabsolutizováva akákoľvek maličkosť a ničomnosť (napríklad filmových hviezd), kde prirodzené spoločenstvo je degradované na nútený spolok, symbol na stranický odznak a kde je okupovaná aj príroda. V tejto expanzii prázdna rastie človek bez pamäti, človek chvíle, človek bez vývoja, bez osudu, bez dejín, človek, ktorý vždy začína všetko odznova, neustále všetko obnovuje a pre ktorého hrôza sa stáva ľahostajným mechanizmom. A umenie s celou pakultúrou tých čias sa postupne dostáva do služby tohto človeka na úteku. Usilovne spolupracuje na rozklade človeka, na narastaní diskontinuity, na prehlbovaní nesúvzťažnosti. Tieto Picardove výsledky existenciálnych analýz z prvej polovice 20. storočia sú nanajvýš aktuálne. Vychádza z nich aj Pavol Strauss a, žiaľ, sú aktuálne aj dnes. Picard bol značne ovplyvnený sv. Augustínom. I vo svojej základnej téme „človeka na úteku“ vyšiel vlastne z neho: „*Kde utečie človek, keď chce utiecť Božiemu pohľadu? Zmätené pobieha a márne hľadá úkryt ... Kam pôjdeš? Kam utečieš človeče? Ak chceš utiecť Bohu, utiekaj sa k Nemu. Utekaj sa k Nemu, vyznaj sa Mu a neskryvaj sa pred Ním; lebo pred Ním sa nemôžeš ukryť. Máš jedinú možnosť, vyznať sa mu!*“

No najpopulárnejším sa stalo Picardovo dielo *Die Welt des Schweigens*, 1948 (Svet ticha), v ktorom sa odkrýva metafyzická hĺbka naozajstného mlčania či ticha. Človek vo víre a v huriačku svojho technického rozumu žije na pokraji priepasti. Strata ticha ho privádza k strate zmyslu pre súvis stvorenia a zmýšľania o ňom. Mlčanie ako jediný fenomén bez úžitku je také prepotrebné na to, aby si človek mohol znovu nájsť a definovať svoj stred. Defilé sveta bez mlčania však vzbudzuje nádej, že mlčanie sa ešte celkom nevytratilo. V modlitbe sa vynára mlčanie, a tým hlboká vnútorná spojitosť so samou vierou. S týmto Picardovým presvedčením úzko súvisí jeho objav metafyzickej tíšavy prítomnej v detskej duši, ktorý predstavil v diele *Einbruch in die Kinderseele*, 1961 (Prieknik do ľudskej duše). O tom všetkom nás poučča psychoanalýza, ktorá

sa usiluje cieľavedome preniesť detský svet do sveta dospelých. Zdôrazňuje, že neslobodno ponechať nepovšimnutým a zatajeným ani jeden skrytý zážitok detskej duše, lebo by to mohlo mať negatívny dosah na psychiku dospelého. Všetky tieto Picardove úvahy o človeku a kultúre nachádzajú ešte väčšími konkrétny a životný výraz v jeho posmrtno vydaných listoch adresovaných jeho priateľovi, kňazovi a spisovateľovi, Maxovi Pfliegerovi (1883 – 1975).

Je ťažko mi ukázať, kde, konkrétne v ktorých textoch Straussovho pozoruhodného diela sa nachodia Picardove myšlienky či jeho duch. Myslím si, že tu ide o celkový vplyv heroického ducha tejto osobnosti, ktorej posledné dni sa mi doteraz nepodarilo zistiť. Až ďalšie straussovské bádanie ukáže konkrétnejšie kontúry tohto vplyvu. Bude dobré, keď sa priatelia P. Straussa a celá naša verejnosť dozvedia na stranách časopisu o tomto jedinečnom ideovom a morálnom vplyve na Straussovu osobnosť a dielo.

V Bratislave 14. mája 2007

Zázračnou náhodou -

sa stalo, že tesne potom, ako mi Ján Letz poslal článok o Peterovi Wustovi a Maxovi Picardovi – mi akýmsi zvláštnym riadením prišiel do rúk dávny zošit zápisníka (z mája 1993)... A v ňom sa – na moje veľké prekvapenie – objavilo aj meno Petera Wusta, aby sa mi potvrdila Letzom demonštrovaná hlboká vnútorná súvislosť medzi Wustovým a Straussovým svetom.

V tom čase som si totiž z knihy Dominika Pecku „Moderní člověk a křesťanství“ (Vyšehrad 1948) s veľkým zaujatím čítal jeho – pre mňa objavnú – esej „Peter Wust“. – Dajme teda slovo môjmu Zápisníku, ako si pred 15 rokmi skrze Dominika Pecku prisvojoval osobnosť a dielo Petera Wusta:

(9. máj 1993)

V predsmrtnej knihe *Gestalten und Gedanken* (rozhodne si ju treba prečítať!) si Peter Wust vytyčuje cieľ, ktorý aj mňa zahrňuje: „*Na pozadí duchovne drodivého veku mělo být narysováno duchovní drama člověka, který opouští zátíší své rodné vsi zváben kouzly ducha ve světě: strátí však pevnou půdu pod nohama, až se zase jako marnotratný syn rozpomene na svůj původ a domov.*“

Narodený 28. augusta 1884 v Rissenthale (na deň sv. Augustína; deň Straussovho krstu!): „*V té vesničce vyrůstá dítě, jehož touhou od malička je kniha. Mít knihu! Knihu, která by něco říkala o nejasně tušeném světě ducha.*“

Detská modlitba k Pražskému Jezuliatku: „*Pošli mi knihu!*“ Darček učiteľa: Dejiny Grékov a Rimanov.

Do 14 rokov dedinská škola – s pasením dobytká. Skúška do vyšších tried gymnázia v Trevíri. – „*Studuje, čte a bojuje proti vnitřním nedostatkům své povahy, uzavřen, plaché a těžkopádné povahy, kterou pedagogické příručky řadí k typu parzivalského člověka: to je člověk, který rád utkvívá na tom, čeho již dosáhl, a potřebuje vždy nového popudu, aby se rozhodl pro nové úsilí; ale je to člověk vážný, který jde do hloubky a ve všem se dobírá dna.*“

Wusta neobišla mladická vzbura: „*Co matka předvídala, počíná se plnit – křesťanské smýšlení mladého Wusta se viklá a nakonec z něho zbývá jen goethovský, byť ušlechtilý humanismus.*“

Až do 34 roku života je krajne od cudzený Cirkvi. Vyštudoval filozofiu – s právom učiť na strednej škole. A to je chvíľa, „*kdy se začíná veliký konflikt jeho života, totiž konflikt mezi vědou živobyti a vědou záliby (Brotwissenschaft a Lieblingwissenschaft)*“.

¹ GABRIEL, L.: Existenzphilosophie. Wien – München: Verlag Herold, 1968, s. 224 – 225.

Obrat v živote nastáva po stretnutí s Maxom Schelerom (ako 31-ročný). Ale najviac vďačí Troletschovi, ktorý ho nabáda: „...vraťte se k staré víře otců a usilujte ve filosofii o návrat metafyziky proti vši malé skepsi neplodné teorie poznání“.

Pekný opis problémov, ktoré mu trýznili dušu: „*Já jsem ten, který jsem – ta slova Bible vnukají Wustovi otázku: Není pravda docela na začátku? U kolébky lidského pokolení? A neodpadli jsme všichni od ní? A není Písmo počátkem vši moudrosti? A Evangelia? Listy apoštolské? Nehledal jsem všechny možné zdroje a nezapomněl na prazdroj? A nejsem v tom obrazem své doby?*“

„...Vrcholem všeho vědění je úžas, úcta a mlčení. A kdo chce nebo musí jít dále, sepní ruce k modlitbě a připraví své srdce k víře.“

Po návrate k Cirkvi vychádza r. 1925 jeho kniha Naivität und Pietät. - Úvahy o prírodnom aj ľudskom (duchovnom) ukotvení človeka – a rozpornosť z toho vyplývajúca. (To si treba prisvojiť z originálu, nie z prerazprávaní.) – Ale toto vám musím odcitovať:

„*Naivita je hybnou silou kulturního vzestupu, poněvadž je to prostota, přirozenost, víra, důvěra, nevinnost, přímota, opravdovost, úpřímnost, neumělkovanost, nezáludnost, bezstarostnost, svěžest, veselí, zdraví, živost, srdečnost, přítulnost, sdílnost, původnost a samorostlost. Naivita znamená harmonii se sebou, se světem a s Bohem. Znamená důvěru v jsoucnost a životní optimismus proti disharmonii a rozporům, do nichž upadá chladný a popírající rozum. A v té harmonii je zřídlo poetických sil a tvůrčí genality.*“

(22. máj 1993)

Návrat k eseji Dominika Pecku „Peter Wust“.

Sú tri typy mudrcov: sokratovský, stoický a budhistický. „*A přece těm typům něco chybí: prostá radost ze života, netragický idealismus a optimismus, dětsky důvěřivá naivita, slovem to, co požaduje Kristus, když říká: „Neobrátíte-li se a nebudete-li jako maličci tito, nevejdete do království Božího.*“

Pokračovanie sa vzťahuje priamo na Pavla Straussa – ale nielen naňho: „*Pravý mudrc je tudíž zároveň i světcem a naopak každý světec se vyznačuje moudrostí.*“

Za nevyhnutný doplnok naivity považuje Wust PIETU: „*Pojem pieta určuje Wust trojím prvkom: úctou k sobě, úctou k tvorstvu a úctou k Stvořiteli.*“

„*Pieta je především úcta k sobě: člověk je posvátný, Bohem vybudovaný chrám ducha, mající větší cenu než hmotný kosmos.*“

„*Úcta a úžas jsou základní a původní city duše: v nich je zřídlo všech opravdu tvůrčích sil, z něhož tryská všechna kulturní činnost člověka.*“

„*Největším nebezpečím pro přirozenou prostotu ducha je nezdravá reflexe. Nezdravou se stává reflexe následkem duchovní zpučnosti a neovládané gnoze, která číhá v zákoutí lidského poznání a která je protivou mystéria lásky. Vědění budí pocit soběstačnosti, vyvolává touhu po naprosté neodvislosti a uvádí ducha do zaslepení a zatvrzelosti. Zkalí-li se zřídla naivity, stýdne láska, vyprchává pieta a životní pesimismus se stává náhražkou žhavé důvěřivosti a ovšem i zrcadlem vnitřní rozervanosti člověka.*“

Presne o tomto nás chce presvedčiť moderná civilizácia: o fatálnej nevyhnutnosti úpadku, akoby to bol „čiste biologický a osudový pochod“: „*Ten názor znamená ohrožení osobní svobody: nemůžeš, jak bys chtěl, musíš dolů, ať je ti líbo nebo ne, a více: znamená zoufalství, byť by se halilo v stoický postoj odboje proti osudu. Co si osudového je v každém úpadkovém období, ale tá osudovost je následkem svobodného jednání lidského. Příčinou každé dekadence je nemravnost, tedy něco, co vychází ze svobodné*

lidské vůle. Nemravnost má ovšem ráz nesvobody, poněvadž nezřízené vášně, zejména smyslnost a požívačnost zotročují.“

Poznámka: Nebola by to nemravnosť, keby nedokázala brat' na seba háv osudovej nevyhnutnosti!

Keďže som presvedčený, že kultúrnemu úpadku sa dá zabrániť, zaujímajú ma tie dve sily, ktoré to dokážu zabrániť.

Jedna je **neosobná**: „*I v údobích úpadkových si nalézá zdravá přirozenost novou cestu k životu ve formě sociálních otřesů, válek a revolucí, které mají sice také v sobě mnoho osudového, ale bývají počátkem ozdravného procesu, v němž se pak opět uplatňuje lepší lidské já.*“

Druhá je **osobná** – a tá ma zaujíma nemenej. (Poznámka: vzhľadom na počínajúce úvahy o Straussovom blahorečení sa mi ju žiada vytlačiť plnotučne.) „*Jedinci: proroci, světci, mudrci a reformátoři mohou vyprostíti ducha z pout nesvobody a způsobiti v lidech obrat k lepšímu i v době, která zdánlivě již propadla skáze. Zázrak ducha se může uskutečnit kdykoliv a tíseň doby znamená zpravidla i blízkost spásy, neboť bída je nejlepší přítelkyní vůle.*“

To pekne potvrdzuje ten tušený blízky ZDVIH, o ktorom hovorím v doslove k Straussovmu Úsmevu nad úsmevom.

(23. máj 1993)

Na smrteľnej posteli r. 1930 Wust napísal list na rozlúčku, kde sú aj slová (dokladám dnes: ktoré by si mohol zopakovať aj chronický ťažký diabetik Pavol Strauss): „*Jsem docela obětí utrpení, jak to věčný Otec pro mne určuje. Ale ovšem shledávám to mnohdy velmi oblažujícím, že doba mého vlastního adventu tentokrátě tak krásně spadá do všeobecného adventu Církve. A také v té myšlence je útěcha, že současně prožíváme nejpronikavější etapu velkého západního adventu* (podč. J. R.), *hluboce významné navštívení Evropy, abychom se po nezdaru osvícenství ještě jednou rozpomenuli na prosté dědictví betlemské: Et in terra pax hominibus bonae voluntatis.*“

Aké to bolo tušenie príchodu nových čias u veľkých duchov silné! „*Metanoeite – to je volání, které od dnů Napoleonových stále jasněji se ozývá mezi evropskou inteligencí. Metanoeite – to volání se táhne celým devatenáctým stoletím a zesiluje ve století dvacátém až do hřmění děl obou velikých válek. Vždy větším údivem se naplňuje člověk, hledí-li zpět na posledních 150 let a vidí-li, jak nejprve několik málo duchů, potom však stále širší vrstvy inteligence západních zemí počínají tušit, že doba bez Krista nepřinesla nakonec onu svobodu, kterou si tak mnozí od ní slibovali. Jakási nešťastnost počíná se projevovat v rysech té inteligence, a co ta nešťastnost naznačuje, to vše je uzavřeno v hlubokých slovech, která kdysi v Confesiones razil Augustin zcela podle své vlastní zkušenosti: Jussisti enim, Deus, ut sibi ipse sit sua poena omnis inordinatus animus. – Ustanovil jsi, Bože, aby sám sobě byl trestem každý nezřízený duch. V těchto duchovních křečích devatenáctého a dvacátého století bezděčně potvrzuje západní inteligence tu hlubokou, otrásovavě hlubokou myšlenku Augustinovu.*“

Straussovi by sa možno – za Wustom – žiadalo na koniec povedať tie isté slová: „*V době svého nynějšího utrpení jsem Bohu vděčen za dvě věci:*

1. *že mi vždy zřetelněji dával v životě poznávatí pravdu toho, čím je Kristus;*

2. *že mi po těch devět let, co jsem učil v Munsteru, dával na katedře sílu a velikou milost, abych tu pravdu zcela veřejně vyznával. (...) V síle milosti všeho jsem se odvážil a nyní vim: non confundar in aeternum.*“

Konvertiti v Božom pláne vykúpenia

Kto bol MUDr. Anton Neuwirth, som sa dozvedel až z knihy prof. Dr. Zoltána Mešku, detského kardiológa, ktorý bol mojim učiteľom, asistentom, ešte počas štúdií na Lekárskej fakulte v Bratislave.

Emigroval do USA a napísal pozoruhodnú knihu *Zamĺčané sprisahanie*, ktorá je vlastne výpoveďou o politických čistkách na Lekárskej fakulte UK po druhej svetovej vojne. Je to podnetné dielko, ktoré by malo povzbudiť akademikov ostatných fakúlt na Slovensku, aby napísali podobné pravdivé svedectvá nielen pre nás, ale i pre našich vnukov. Lebo komunizmus je pre nedostatočne informovaných, zdá sa, ešte stále príťažlivou témou.

V knihe som sa stretol s doktorom Neuwirthom, akého som ešte počas mojej lekárskej praxe na Slovensku nepoznal. Vedel som o ňom, že je to veľmi pracovitý, nesmierne ľudský a šikovný lekár, ktorý pracoval v chemickom laboratóriu v nemocnici v Martine. Nevedel som, že bol pre svoje náboženské presvedčenie obvinený z velezrady a zo špionáže s Vatikánom a odsúdený v roku 1954 na dvanásť rokov väzenia. Prešiel neuveriteľnou kalváriou spolu so svojim priateľom MUDr. Porázikom.

Ako to už v našom živote býva, každý deň nám pripravuje množstvo nových informácií, ktoré musíme nielen spracovávať, filtrovať, niektoré odmietat' či zamietat', brániť sa im, triediť ich, ale i prijímat' – tak i správa o MUDr. Neuwirthovi sa ma hlboko dotkla, ale pri návale práce i iných informácií zapadla v mojej knižnici.

Po roku 2001 sa mi určite nie náhodou dostáva do rúk kniha od Antona Neuwirtha a Rudolfa Lesňáka **Liečiť zlo láskou**. Na str. 88 v Spomienke na Osvienčim autor píše: „V roku 1960 som sa po šesť a pol roku vrátil z komunistického väzenia. Rok vyšetrovania, vynucované a sfalšované výpovede, tendenčne manipulované súdne pojednávajúce bez možnosti odvolať sa, rozsudok podľa vopred určeného rozhodnutia ÚV KSC a potom väzenie. Násilné odtrhnutie od milovanej rodiny. To všetko motivované nenávisťou. (...) Všetci nenávideli všetkých. Jasnejší pohľad do života vo väzení priniesli až tí, ktorí živo verili v Krista. Jasno zažiaril príklad odsúdených „za Katolícku akciu“ z radov Kolačovičovej Rodiny. Prinášali odpustenie, zmierenie a lásku k všetkým, nepoznali rozdiel. Po týchto skúsenostiach priniesol som si domov zvýšenú vnímavosť pre nenávisť.“

Toľko Dr. Neuwirth. Premeditoval som si tieto riadky. Vracal som sa k nim niekoľko dní. Ľudská nenávisť je niečo

hrozné, niečo obľudné. Neverím, že človek dokáže tak nenávidieť sám od seba, bez pomoci a pokúšania zlého ducha, ktorý mu tára rozprávky o spravodlivosti. A človek ľahko uverí. Nasledujúce riadky mnou otriasli až do morku kostí. Začal som hlbšie chápať dosiaľ len tušenú podstatu Evanjelia a slová *Miluj bližného ako seba samého*.

Dr. Neuwirth navštívil Osvienčim, kde mu zahynuli dvanásť z rodiny. Píše: „Na tom „apelplaci“ totiž kedysi stáli tí dvanásť z mojich, ktorých voláme najbližšími. Tie psy štváli sestry môjho otca a ich deti. Esesácka guľka dostihla môjho bratanca a on vydýchol v náručí svojej matky. Jedny z tých okuliarov (ktoré boli v lágri v skriniach – M. J.) si možno nasadzovala moja stará mať, keď brala do zrobených rúk ktorúsi z tých modlitebných kníh, ktoré sú teraz v tej skrini. Jej šediny boli tam možno zmiešané v neforemnej kope s havraními vlasmi jej vnúčky. A potom... potom všetkých, dávno vyzlečených z ich ľudskej dôstojnosti, vyzliekli ich donaha... Donaha tak, že nebolo ani na čo prísť žltú hviezdu, a poslali ich „osprchovať sa“... Tam, práve v tej komore sa končila naša exkurzia.“

Dr. Neuwirth píše, že turisti sa menili pod vplyvom rozprávania sprievodcu a otrasných scén, ktoré na vlastné oči videli, na pobúrený dav, vybuchujúci hnevom. Spravodlivosť! Spravodlivosť! Nič iné len spravodlivosť žiadame pre všetky obete, ktoré zahynuli v koncentračných táboroch! – vyhlasoval v nekonečných rozhovoroch, prednáškach a interview Simon Wiesenthal. Nič iné nechcem, len to, aby všetci vrahovia boli spravodlivo potrestaní. Musíme ich postaviť pred súd! My ich musíme potrestať! Dodnes mi znejú jeho slová. Nekričal, presviedčal, volal po spravodlivosti i odplate, ale v jeho rétorike chýbala láska. Bol to trest, ale bez lásky. Bol to trest, kde pomsta otvárala cestu k novej pomste, za ktorou nebol život, ale nová smrť.

A MUDr. Neuwirth? Odchádzal z vybielenej plynovej komory ticho, s bolesťou v srdci, lebo ani po toľkých rokoch nedošlo človeku, že na tej vybielenej stene chýba nápis: **Bratia, odpúšťam!** – Vyznal sa, že tá veta tam odznela, musela odznieť, aby utrpenie státisícov našlo svoj zmysel a aby sa tam raz konala obeta čistá, odpúšťajúca, láskavá. Myslel pritom na svätorečenú Editu Steinovú. Ajhľa – opäť konvertita, akoby Boh začínal novú kapitolu, možno poslednú kapitolu, kde konečne zvíťazí láska nad nenávisťou a odpúšťanie sa začne nepochopiteľnou a nezadržateľnou rýchlosťou rozlievať zo srdca do srdca, a človek konečne pocíti a pochopí úžasnú silu **Božej milosrdnosti**.

A Dr. Neuwirth vyznáva: „Nemôžem preto pochopiť, že táto veta nie je napísa-

ná na bielej stene plynovej komory, aby sa všetky tie obety prestali vznášať svetom ako čierne, sladkastý dym krematória, ako oblak pomsty a nenávisť. Tú vetu tam treba napísať, aby sa rozletela do sveta a aby si všetci ľudia vzájomne privolali: „Bratia, odpustili sme si!“ **Pretože utrpenie, z ktorého nevzide láska, nemá zmysel.**“

Sú to silné slová. Sú to slová žitého Evanjelia. Nevieť prečo, ale pri čítaní týchto riadkov sa mi vynorili slová Maximiliána Kolbeho, ktorý povedal, že raz na Kremelskej veži miesto päťčipej hviezdy bude ochraňovať nielen Moskvu, ale celú Európu socha Panny Márie Fatimskej. Možno sa ešte moja generácia dožije tohto úžasného obrátenia, ktoré v dejinách našej planéty nemá obdobu. Možno to čaká naše deti alebo našich vnukov. Nevieť. Viem len, že koniec 20. storočia bol bohatý na konvertitov, a práve na konvertitov zo židovského náboženstva.

Ani neviem prečo, ale dostal som nutkanie osobne navštíviť Dr. Neuwirtha. Zmienil som sa o tom synovi MUDr. Pavla Straussa MUDr. Jožkovi Straussovi, ktorý ochotne vyhovel mojej prosbe a po krátkom telefonáte sme Dr. Neuwirtha navštívili v jeho dome v Bojniciach. Mordovala ho, chudáka, práve chrípka, ale napriek tomu nás prijal. (Pozri priloženú fotografiu – J.R.) Môj dojem ako očitého svedka? Ako som sa už vyššie zmienil: pokora, skromnosť, pritom zásadovosť, láskavosť, pozornosť. Atribúty kresťana, s akým som sa túžil stretnúť. Ani náznak po trpkosti prežitého, ani slovkovo zaostávajúceho za všetky príkoria a utrpenia, ani náznak, že sa musí premáhať, lebo ho vyčerpáva chrípka s nádchou. Predo mnou stál čestný svedok Pána Ježiša. Cítil som a i dodnes cítim, že to neboli len ľudské slová, ktoré som pred rokmi čítal v jeho knihe. Bol to živý Ježiš Kristus. Stretol som sa v Bojniciach v roku 2002 so svedkom Ježišovej pravdy, a o tom chcem dnes podať svedectvo. Takýchto ľudí nosila naša slovenská zem. Len dobrotivý Pán Boh vie, prečo prišli k nám, prečo sa narodili v slovenskej zemi. Raz sa to dozvieme... Príď, Duchu Svätý, príď a čo najskôr.

Martin Jančuška

Vo Viedni, 17. marca 2007

Ako ku mne prišiel Pavol Strauss

Ľubomír Stanček

Nielen spomínam...

Kto spomína, hovorí sa, že už je starý. Vieme však, že história vie mnohému naučiť. Prosím, dovoľte mi zaspomínať si a dovoľte mi s niečím sa s vami podeliť. Skúste sa postaviť v Nitre pred františkánsky kostol, ale aj pred nitriansku nemocnicu a spýtať sa vstupujúcich: „Viete, kto to bol MUDr. Pavol Strauss?“ A túto otázku môžeme napríklad zopakovať pred Gymnázium v Liptovskom Mikuláši, kde maturoval, pred kostolom, kde bol ako tridsaťročný pokrstený a kde sa i narodil, v Skalici, kde bol po vojne primárom chirurgického oddelenia a odkiaľ musel odísť perzekuovaný, a napokon sa usadil v Nitre, kde sme ho poznali nielen ako „primára Straussa“.

Chce sa mi veriť, že pred našou Katolíckou univerzitou v Ružomberku a nielen pred ňou sa študent pri tejto otázke zastaví, zamyslí a aspoň jednou vetou povie, o jeho duši čím žila. Bol humanista ktorý veľa písal, ale nemohol publikovať, a ak tak pod pseudonymom. Bol lekár, uznávaný chirurg. Vyznal sa v hudbe. Bol hlboko veriaci človek.

Keď som ako mladý kňaz pred viac ako štvrtstoročím začal pôsobiť v Nitre, pri jednom rozhovore na ulici ten, s kým som sa rozprával, pozdravil jednoduchého, nižšej postavy muža, na pohľad na ňom nebolo nič mimoriadne, ale s úctou vyslovil jeho meno. „To je primár doktor Pavol Strauss.“

Dnes sa už zabúda, nevie sa, aká to bola doba. Nepriaznivá pre takých ako bol Pavol Strauss. Keď krátko na to ThDr. Tibor Slovák, tajomník Biskupského úradu v Nitre mi ponúkol, či by som sa chcel zúčastniť stretnutia s niektorými ľuďmi, kde bude aj primár Strauss, rád som súhlasil. Dnes Tiborovi za to veľmi ďakujem. Už vtedy čo to som vedel o tomto vzácnom človekovi. Bol konvertita zo židovstva, stal sa kresťanom katolíkom. Pred krstom na krátky čas stal sa ateistom a koketoval dokonca s marxizmom. Významný okamih v jeho živote dva roky po krste zohral koncentrák, kde neskončil v plynovej peci, ako celá jeho rodina, pretože Boh zasiahol. Strauss nevedel, že bude ako prorok poslaný medzi chorých nielen telesne, ale aj duchovne, aby liečil skalpelom ako chirurg, ale aj perom ako spisovateľ, ale aj ako kresťan - mystik - príkladom svojho života. Celý život až do 82. roka života bol človekom, ktorý hľadal, objavoval a dával, čo nosil v sebe. Keď som po krátkom pôsobení z Nitry musel odísť, odniesol som si mnoho zo stretnutí s MUDr. Pavlom Straussom. Bola to jeho ľudskosť, veľký humánny rozmer, postoj kresťanského filozofa, ako literáta kresťanskej moderny a jeho vernosť k Bohu, Cirkvi. Ako mladý kňaz som mu bol vďačný za jeho vzor života, keď v tichu bočnej lode kostola som ho videl modliť sa. Dnes ako kňaz a pedagóg s úctou beriem do rúk jeho diela, z ktorých znova a znova ku mne hovorí ten brat, čo rozprával v Nitre pod Zoborom v jeho pracovni. Jeho autobiografia pod názvom Človek pre nikoho..., knihy ako životopisné pasáže v Kolíske dôvery, Život je len jeden, trilógia Mozaika nádeje, druhý diel Ecce homo, tretí Tesná brána, ale i ďalšie Za mostom času, Torzo ticha, Úsmev nad úsmevom, ma nenechávajú na pochybách, že aj v zahraničí v Rakúsku, Poľsku, Maďarsku si už jeho literárne diela všimli a verím, že si ich viac všimneme aj na Slovensku, najmä mladá generácia slovenskej inteligencie. Bol jedným z nás, bol nám príkladom a my na Slovensku by sme si mali uvedomiť, že nesmieme nechať zapadnúť do histórie takýchto génirov len preto, že museli žiť v nepriaznivej dobe.

Poznámka editora. Spomínané osudy Straussovej rodiny počas vojny vyžadujú spriesnenie. Straussovu matku už tie roky nezasiahli: zomrela r. 1933. Straussov otec sa s druhou manželkou skrýval počas SNP v Nízkych Tatrách v Dúbravskej doline, kde ich za neznámych okolností zavraždili (Nemci? partizáni? banditi? - ktorých sa vtedy potulovalo po horách dosť...). Mladší Straussov brat Juraj ušiel za hranice a do vlasti sa vrátil až po skončení vojny. (O jeho zahraničnej anabáze pozri bližšie Listy PS-4, str.5.) O tom, ako Straussa dvakrát minul osud zavlčenia do vyhladzovacieho koncentráku, pozri Človek pre nikoho, str. 136-137 a inde. (J. R.)

Dana Palková

Zopäté ruky

(Mudr. Pavlovi Straussovi)

(*Mostom, cez ktorý sme prišli k sebe, boli knihy.*)

*Ku sebe skladal ruky,
keď išiel operovať,
nie od seba.*

*Pomodlil sa
a jeho tiché slová
hľadili ranu,
aby nebolela.*

Povedal mnoho.

*Napísal nám veľa
vždy bokom stojac
od davu*

*nie preto, že by sa ho
štitil.*

*Zo skromnosti
toho, kto je
až taký múdry,
dospelý,
že o tom mlčí.*

*Hoci vie aj to,
čo druhí
zapreli.*

(MUDr. Pavol Strauss
umrel v júni 1944)

Eva Voskárová

Pri čítaní Torza ticha Pavla Straussa

Pri čítaní tejto útlej knižôčky som si uvedomila, aký je Pavol Strauss neprekonateľný vo využívaní jazyka. Novotvary a nové slová sa tu prepletajú s dávno zabudnutými a nepoužívanými do krásneho logického súvisu. Človek nevie, čo má viac obdivovať: skutočnosť, ktorú Strauss tak jasne a presne vyjadril, a či šat tej vyslovenej myšlienky. Kladiem si otázky. Čo to vlastne bolo? Ponor do vlastného vnútra? Započúvanie sa do ticha? Snívanie? Modlitba? A pritom vždy prítomná realita doby! Ba viac, lebo videl do dialky. Zo života človeka vypreparoval, čo je v našom živote viac-menej stále. Čím sa nelíšime od ľudí minulosti a asi ani budúcnosti. Preto je stále taký aktuálny.

Potvrdilo sa mi to, čo sa dnes stáva mnohým čitateľom, ktorí sa ženú len za myšlienkami alebo dejom knihy. Je to presne tak ako v aute. Šofér – hltač kilometrov ženie svoje auto čo najväčšou rýchlosťou po diaľnici, len aby bol čím skôr v celi svojej cesty. Nestíha si všímať krásy krajiny. Nemá čas zastaviť sa, vystúpiť z auta, nadýchať sa voňavého vzduchu, započúvať sa do zurkotu potoka, spevu vtákov a bzúčania hmyzu. Nevychutnáva jas a teplo slnka, vôňu dažďa, krásu dúhy. Nenechá si rozstrapatiť vlasy vetrom...

Pomalé čítanie Pavla Straussa je takým zastavením a vnímaním krásy slova. Obe tieto zastavenia pôsobia liečivo na dnešného uponáhľaného, vynervačeného a netrepezlivého človeka. Strauss svojím slovom donúti čitateľa zastaviť sa, rozmyšľať – ani na to dnešný človek nemá čas, – odpútať sa od bežného života, vnímať krásu a ponoriť sa do vlastných hĺbok, kde má možnosť stretnúť sa so svojím Stvoriteľom. Na takejto ceste nás čakajú prekvapenia, od ktorých sme si už odvykli. Objavujú sa tajomstvá a my sme ochotní ich prijať. Krása sa tu spája s radosťou a dvíha nás z prachu našich životných ciest.

Vďaka Ti, Pane, za Pavla Straussa!

Z ohlasov na Listy PS

Náš aktívny spolupracovník MUDr. Vojtech Lazar nám poslal ohlas na Listy PS od prof. MUDr. RNDr. Rudolfa Pullmanna PhD., prednostu oddelenia klinickej biochémie vo Fakultnej nemocnici v Martine. („Je to vzácny človek, vedec, aktívne činný na LF v Martine a pritom človek hlboko nábožensky angažovaný – bývalý nasledovník a spolupracovník môjho osobného priateľa primára Antona Neuwirtha.“)

Hlboko si vážime vysoké ocenenie doterajších čísel pánom profesorom Pullmannom, ktoré sa hádam najpresvedčivejšie prejavuje v tom, že sa snaží podávať naše čísla z rúk do rúk ľuďom, ktorí sú naladení na „straussovskú vlnu“. – Citovať doslova takéto ohlasy by sa nám zdalo porušením toho princípu, ktorého sa držal sv. Ján Krstiteľ, keď povedal: „Ženich je ten, kto má nevestu. A ženichov priateľ“ (my sme Spolok priateľov P. Straussa! – J. R.), ktorý je pri ňom a počúva ho, veľmi sa raduje zo ženichovho hlasu. A táto moja radosť je úplná. **On musí rásť a mňa musí ubúdať.**“ (Jn 3, 29-30)

Dajme teda Ženichovi, čo je Ženichovo...

Pán profesor mi pripomenul, čo som si bol pred štvrtstoročím (18. 2.1982) poznačil do Zapisníka – pri čítaní Straussových „Zákrut bez ciest“: „Som pevne presvedčený, že lekársky svet bude práve ten kanál, prostredníctvom ktorého (len nech to u nás vyjde!) sa pán Strauss čoskoro stane autorom svetovým.“ (V dotyku s Pavlom Straussom I, str. 27.)

+ + +

„... Piatková zásielka (Listov PS 3 – J. R.) ma taktiež oslovila až do hĺbky duše. (...) Ide o také žriedlo skutočne duchovného bohatstva, že som sa hádam s takou sústredenou dušou, filozofie a umenia v žiadnom inom periodiku nestretla. Blahoželám Vám, robíte neoceniteľnú prácu (kiež by bola aspoň v našej spoločnosti ocenená!) pre našu slovenskú kultúru. Nech sa Vám naďalej darí.“

(Eva Fordinálková v liste z 18. 3. 2006.)

„...Z najúprimnejšieho srdca Vám... ďakujem za poslané čísla Listov PS. Nieže by som sa s textami Pavla Straussa doposiaľ nestretol, ale naše zoznámenie bolo zvláštne. Okrem iného účinkujem na pohrebných obradoch v Spišskej Novej Vsi – cirkevných aj občianskych, nerobím medzi nimi rozdiely: vždy ide o poslednú službu blížnemu, čo nás predišiel do večnosti. Nuž a Rúfusovo *Rekviem za Pavla Straussa a za nás* patrí do môjho rečníckeho repertoáru a tróni si tam na najvyššom piedestáli. V 2. čísle Listov som báseň čítal pozorne, poznove. Zaujala ma posledná strofa, ktorá sa napríklad v knižnej verzii básni majstra Rúfusa (*Tryzny a trýzne*) neuvádza... Pritom ide o nádherný miniatúrny epistolárny epitaf: *Nuž otvor; hĺbka, svoje priestory // pre nový diamant v hrude. // Nie po prvý raz nemý hovorí. // A dlho ešte bude.*

Všetky výtlačky Listov PS mali u nás čestné miesto na našom rodinnom veľkonočnom stole. A sú tam i teraz. Či už manželka, alebo ja, poprípade syn Jakubko kúštik po kúsočku, vetičku po vetičke, myšlienocku po myšlienocke spoznáваме odkaz kresťanského, vskutku Stvoriteľom nadaného i obdarovaného, novodobo renesančného mysliteľa...

(Jozef Lapšanský v liste z 12. apríla 2007.)

+ + +

„...Veľmi pekne ďakujem za krásne materiály, potešujúce dušu. Čítavam si ich večer po dňoch plných rôznych povinností a veľmi mi pomáhajú vyrovnáť sa s nástrahami množstva zbytočnosti a najrôznejších „ústrkov“, ktoré každodenná práca lekára v spojení s povinnosťami učiteľa LF prináša.

Teším sa, že stále pracujete a hľadáte zlaté zrná, ktoré potom zosumarizované pomáhajú robiť lepšími aspoň tých členov našej spoločnosti, čo „Hľadáme superstár“ a „Bajlando“ neuspokojujú...

(Prof. MUDr. Igor Šulla, DrSc., v liste z 26. 5. 2007.)

Z archívnych materiálov

Dva listy Márie Medveckej 1984

Medvedzie 29. 9. 1984

Vážený pán primár, viem, je to neobvyklé poslať Vám list od priateľky, požiadať Vás o pomoc, i poďakovať sa Vám za kratušký pozdrav z Nitry.

Odpusťte! Prišla som totiž pred chvíľkou z nemocnice, kde v samotke leží po ťažkom infarkte MUDr. Helena Keszlerová – vynikajúca lekárka. Človek vzácných kvalít.

Rada by som jej pomôcť, veď celý život pomáha druhým – tým najúbohejším, najbiednejším, o ktorých málokto stojí – ona – pravý lekár stojí vždy pri nich.

Aby ste vedeli, o koho ide, posielam Vám jej list s prosbou. Napíšte jej, pošlite jej knižku, povzbudte myšlienkami, ste obaja lekári, obaja múdri, citliví, vnímaví. Vy jediný ju na plno pochopíte.

Bojím sa o ňu. Vždy plná života, práce, ochotná pomáhať, teraz bude odsúdená k nečinnosti, odkázaná iba sama na seba.

Jej adresa:

MUDr. Helena Keszlerová

Gynekológia

Trstená sm. č. 028 01

Urobíte to - kvôli nej – kvôli sebe – kvôli mne, áno?

S pozdravom a obdivom

Mária Medvecká

+ + +

Streda včasráno

Drahý náš Paľko,

mal Ste taký smutný hlas v telefóne, až sa mi srdce žiaľom zovrelo.

Ako rada by som Vám poslala za vrece radosti!

Budete sa mi smiať, ale v sobotu som sa vytancovala na Hulejových päťdesiatinách (primár očnému v Ružomberku – lieči môj glaukom) a keď som sa tak zvrátila, myslela som na Vás, že by ste sa iste tiež rozveselili.

Bolo to skvelé. Ešte dnes mi znie v ušiach hudba a spev.

Medzitým som bola znovu hore v Zakamennom, kde už „Martin prišiel na bielom koni“.

Pracovala som tam v pokoji na detských portrétoch, zdá sa mi, že som „objavila“ novú farebnosť pleti. Je to vždy výtvarný problém.

Aby pleť nebola „kaučuková“, aby nebola „prebielená“, aby pod pokožkou prúdila krv a pleť aby bola jemná a presvedčivá. Voda mi už tam v pumpe zamrzla, živila som sa len rascovou polievkou, ale veľmi veľa som urobila. Doma sa už absolútne nedá sústreďiť na prácu. Ľudia zďaleka chodia za obrazmi, riaditelia galérií takisto chcú len nakupovať, nakupovať – možno by ma ten obrovský záujem mal tešiť, no nepozorujem to na sebe.

Keď som hore v Zakamennom a tuho robím, v samote, počúvam si hudbu, vtedy som nesmierne šťastná! Martin Slivka robil znovu medailón – to ma tiež riadne vyrušilo.

Julko mi poslal dve utešené Hviezdoslavove básne – prázdne pole, pusté pole – začala som kresliť tie pusté polia s ohníčkami. – Aká škoda, že všetko pripadnul sneh! Vrucne si Vás všetkých troch objímam, pani Máriu, Jožka, Vás

Vaša Mária

Niekoľko slov o životopise Pavla Straussa

(K 155. výročiu úmrtia Nikolaja Vasilieviča Gogoľa – 21. 2. 1852 a k 95. výročiu narodenia Pavla Straussa – 30. 8. 1912.)

«Какое наслаждение для мыслящих читателей проследить, рассмотреть в подробности духовную жизнь великого писателя и высоко нравственного человека!»
(Сергей Тимофеевич Аксаков)

„...Žijeme s pocitom, že svetu chýbajú najpotrebnejší a najdôležitejší ľudia. Keď zabúdame na veci a ľudí z minulosti, škodíme tým prítomnosti, do ktorej sa svojou pravdivosťou a potrebou vprojikovali.“

(Pavol Strauss)

„Kolkó ráz už nachytil nás čas pri tom, ako vlastne ani nevieme, čo máme? Ako ani netušíme, čo z tejto nie príliš úrodnej, nevďačnej zeme vedelo napriek všetkému pustiť koreňky a vyklíčiť. Nikdy sme si nad tým veľmi nelámali hlavu, konajúc len o máločo viac, ako že sme boli. Boli, až to boli.“

(Milan Rúfus)

„Niekoľko slov o Gogoľovom životopise“ – tak nazval svoju úvahu rok po Gogoľovej smrti jeho blízky priateľ Sergej Timofejevič Aksakov. - Keď som pred 20 rokmi čítal túto úvahu (v Sobranii sočinenij, zv. 3, str. 431- 435), poznačil som si do Zápisníka:

„(14. apríl 1987) V tej chvíli mi napadlo: nezopakujem raz tieto slová o Palkovi (Straussovi) – s výzvou, aby sme sa pustili spoločne do skladania jeho životopisu?“

Táto poznámka bola napísaná na okraj Aksakovových slov: „...Jedným slovom, Gogoľa úplne nepoznal nikto. Niektorí priatelia a druhovia ho, pravdaže, poznali dobre; ale poznali ho, tak povediac, čiastkovo. Je zrejme, že iba spojením týchto častí môže vzniknúť celok, úplné poznanie a charakterizovanie Gogoľa.“

Dnes, keď nás od stého výročia narodenia Pavla Straussa delí iba päť rokov, zažiadalo sa mi znova sa vrátiť k Aksakovovej úvahe spred 154 rokov a zamyslieť sa nad jej podnetmi pre vytvorenie dôstojného životopisu nášho „velkého spisovateľa a vysokomravného človeka“ Pavla Straussa. Aký by to bol pozoruhodný vklad do tých straussovských osláv, keby taký životopis uzel svetlo sveta!

Mimochodom. Keď sme si pri zakladaní Spolku priateľov MUDr. Pavla

Straussa vytyčovali základné úlohy – porovnaj „Aktuálne úlohy pri rozvíjaní odkazu Pavla Straussa“, Listy PS-1, str. 3-4, – ako jednu z úloh sme uvádzali: „8. Pomaly by sa mal vynoriť autor, ktorý napíše (práca na rad rokov!) monografiu **Život a dielo Pavla Straussa.**“

Že pôjde o dielo nesmierne náročné, potvrdzujú aj tieto Aksakovove slová: „Biografia každého známeho a z istých dôvodov pozoruhodného človeka je spojená s mnohými ťažkosťami; nielen že ju nemožno vydať priskoro, kým sú ešte živé vzťahy nebožtíka k žijúcim ľuďom, ale nemožno ju napísať ani nezaujate; jasnému pohľadu bude prekážať blízkosť opisovanej osoby. Treba od nej poodstúpiť, a čím ide o vyšší zjav, tým treba odstúpiť viac. Mám pritom na mysli biografiu vnútorného života autora, úprimnú a úplnú.“

Vo vzťahu k životopisu Pavla Straussa platí od slova do slova aj nasledovné: „Biografia Gogoľa je spojená ešte s jednou zvláštnou, špecifickou, možno svojho druhu jedinečnou ťažkosťou. Gogoľova lyrická umelecká povaha, neustále zdržiavaná („umeriajemaja“) kresťanskou analýzou a sebaodsudzovaním, preniknutá láskou k ľuďom, neprekonateľnou snahou byť nápomocný, neustále pracujúca na sebazdokonaľovaní v záujme dôstojnej služby pravde a dobru – takáto povaha

nachádzajúca sa v neustálom pohybe, v zápase s ľudskými slabosťami – bola ťažko prístupná nielen pozorovaniu, ale niekedy unikala aj pochopeniu ľudí, ktorí stáli ku Gogoľovi najbližšie. Často sa presviedčali, ako nedostatočne v danej chvíli chápali Gogoľa, a ako iba po čase prichádzali k poznaniu, ako sa mylili v svojich úsudkoch a aké čisté, úprimné boli jeho slová a skutky. Je to nakoniec pochopiteľné: človek nemôže hneď oceniť a uveriť tým pocitom, ktoré sám v skutočnosti postráda, hoci aj neustále o nich hovorí.“

Aksakov ma osobne najviac oslovil tam, kde vyvádza závery zo spomínaného faktu, že aj tí Gogoľovi priatelia, ktorí ho poznali dobre, poznali ho iba čiastkovo; a že iba spojením týchto častí môže vzniknúť jeho ucelený obraz. - Aksakov k tomu poznamenáva: „Zostáva nám teda iba želať si, aby ľudia, ktorí boli v blízkom vzťahu ku Gogoľovi, opísali – pre uchovanie pamäti – príbeh svojej známosti s ním, a aby do toho jednoduchého opisu **zahrnuli celú korešpondenciu s ním** (podč. J. R.). V takom prípade tieto listy, sprevádzané vysvetlením okolností a pohnutí, môžu osvetliť mnohé, dodnes mnohým neznáme stránky Gogoľovho života. Takéto skutočne drahocenné materiály spolu s vydanými Gogoľovými prácami, aj s tými, ktoré ešte len budú uverejnené, a s jeho listami – umožnili by biografovi, aby sa dôstojným spôsobom zhostil tejto dôležitej a náročnej úlohy.“

Využívame teda znova príležitosť, aby sme sa obrátili na ľudí, ktorí sa bližšie poznali s Pavlom Straussom, aby nám napísali svoje spomienky – a tí, ktorí uchovávajú jeho listy, aby nám ich poskytli na uverejnenie (ako to v minulom čísle nášho časopisu urobil MUDr. František Sýkora). Všetko v záujme vzniku toho túženého diela – dôstojného Straussovho životopisu, - o ktorom sa nám žiada spolu s Aksakovom zopakovať: „Nech sa splní niekedy toto želanie, ktoré bezpochyby zdieľajú mnohí, a nech bude dôstojne ocenený a zhodnotený Gogoľ (i Strauss!) ako umelec aj ako človek.“

Julo Rybák

„Čo je teda pravda?“

Pravdou je, že Stvoriteľ ma povolal na tento svet, tu ma zahrňa svojou dobrotou a milosťou a v životných skúškach a ťažkostiach mi dáva možnosť zavďačiť sa mu a utrpením, dobrotou usilovať sa mu pomôcť vo vykúpení sveta, až raz sa vrátim do praotčiny nás všetkých.

Pravdou je, že Kristus je najväčším medzníkom dejín sveta, ktorý sa nijakými nariadeniami a nijakou nenávisťou, nijakými knihami a filozofiami, teda ničím nedá odstrániť; je skúšobným kameňom, cez ktorý možno preskočiť do večnosti, alebo sa oň potknúť a v zmysle večnosti rozbiť si hlavu. Pravdou je, že jedinou mravnou normou je Desatoro Božích prikázaní, a kým sa ľudia podľa nich nebudú správať, sú všetky zákonníky a adokátske a policajné výmysly hádzaním hrachu na stenu. Pravdou je, že najhlbšou básňou je Zjavenie sv. Jána a všetka múdrosť tohto sveta je daromná bez blahoslavenstiev. Pravdou najpravdivejšou je konečne, že Kristus svojím láskavým a láskou poraneným srdcom zabúchal na brány neba, aby sa nám otvorili.“

(Pavol Strauss: Mozaika nádeje)

O jazyku Pavla Straussa

O straussovskom slove *budúcnostný*

„Pri písaní som nikdy nemyslel na niekoho, pre koho by som písal. Preto som nikdy nebol spisovateľ, ale najviac ako píšúci lekár. Možno, že sledovanie toho písania by v niekom niečo vzbudilo alebo pohlo. Vždy šlo o hľadanie presahu na analyzovanú tému. Z toho vyplýva, i možno pozorovaná, deviácia vyjadrovania. Ale do jemnejších štruktúr treba obmena brusu nástroja – teda reči, jej komponentov, jej variability, potencovania – zdanlivo nesúrodých spojov.“

(Pavol Strauss, Odvrátený hlas)

V piatom čísle Listov PS (v článku: *Pokus o dialóg*, str. 21-24) sme avizovali potrebu venovať sa problému Straussovho slova – v presvedčení, že „preporodené slovo preporodeného vedomia sa stáva *textologickým problémom*, s ktorým sa príslušná odborná verejnosť – vo vzťahu k Straussovi – musí vyrovnat' skôr, ako sa pristúpi k príprave jeho Zobraných spisov.“

O aké „more“ problematiky tu ide, si v náznaku ukážeme na jednej kvapke z toho mora – na straussovskom slove *budúcnostný*.

Slovo „budúcnostný“, „budúcnostnosť“ sa mi vari prvýkrát žiadalo spontánne použiť v denníkovom zázname zo dňa 16. 2. 1983, dotýkajúcim sa – nie náhodou! – práve povahy osobnosti a diela Pavla Straussa:

„Pôvodne som chcel dať rozhlasovému pásmu (zo Straussovjej eseje „Nežiť a žiť“ – J. R.) lákavý názov „K svojim prišiel, a svoji ho neprijali...“ Ale čím viac si uvedomujem Straussovú *budúcnostnosť*, tým viac mi je prirodzené jeho dnešné nepochopenie, a tým viac mi je zrejmé, že Straussovi „svoji“ sú ďaleko-ďaleko pred nami.“ (Porov. Juló Rybák: V dotyku s Pavlom Straussom I, s. 22.)

Neskoršie som si slovo *budúcnostný* začal objavovať aj v textoch samotného Pavla Straussa, napr.:

„Brahmsovo dielo je nielen po emocionálnej stránke hodnotné a *budúcnostné*, ale aj po ideovej. Prekonáva programovú hudbu a abstrakciou sa dostáva do oblasti absolútnej hudby, ktorá je vopred otvoreným vývojovým systémom.“ (Rekviem za živých, s. 92.)

„... nevidieť vo vývoji anesteziológie iba zakrývanie a umožňovanie chirurgického draufgängerstva a vivisekcie je dnes ex post, prinajmenšom dôkazom nedostatku fantázie, ale i obyčajného *budúcnostného* myslenia a predvídavosti.“ (Rekviem za živých, s.150.)

„V duchu všetko začína a duchom všetko končí. To je dôkaz, že je človek čudný zjav. Čo je v človeku dobré, je výsledok vzkriesenia. Človek zdedil z Kristovho vzkriesenia, čo je v ňom zmenené, vylepšené a naznačene *budúcnostné*.“ (Zbytočný denník, 21. 1. 1991.)

Je logické, že v textoch človeka *budúcnostného* vedomia sa budeme stretať s budúcnostnými slovami (ako iste dokážu budúce výskumy). Toto Straussovo *budúcnostné* vedomie sa pekne vyjavuje napr. v jeho slovách:

„Sú chvíle, keď je neprítomnosť najintenzívnejšia prítomnosť, keď je vnútorný pohľad odvrátený od tohoto života a tohoto sveta, keď *visíme na nepredstaviteľnej budúcnosti*“ (podč. J.R.). (Kolíska dôvery)

„Či a kde sa povyzrážajú rozptyly umožnených poznání a v akých skupenstvách, to je veľká otázka všetkých rednúcich dní.

Ale všetko býva vynovené, lebo ním môže byť, nový život v novom svetle. *Iskrenie večnosti v našej konečnosti a všetko je iné*“ (podč. J. R.). (Kolíska dôvery)

Budúcnostný duch sa prejavoval už vo vyznaní Straussa-gymnazistu, ktorému diela veľkých autorov otvárali nové svetly „ako trepotajúce sa zástavy na slávnosti nejasnej budúcnosti“: „Zdanlive sa nič nezmenilo, ale všetko začalo byť iné. Lebo sme začali žiť s požičaným pohľadom. Chceli sme byť inde a iní, než sme mohli byť, a túžba nás prerastala.“ (Človek pre nikoho)

Slovo *budúcnostný*, - ktoré ináč nenájdeme ani v Slovníku slovenského jazyka z r. 1959, ani v Krátkom slovníku slovenského jazyka z r. 1987 – sa mi aj vďaka Straussovej „podpore“ stalo trvalou a nevyhnutnou súčasťou môjho slovníka, ako ukáže pár príkladov zo Zápisníka:

V knihe *Rilke – Pasternak – Cvetajevová, Pis'ma 1926 goda* čítam text: «...Рильке видел в России особый, *богоизбранный* народ, еще только выходящий на путь широкого исторического развития.» (Mimochodom: O vnímaní Ruska Rilke písal aj Pavol Strauss v knihe „Všetko je rovnako blízke i ďaleké“, Košice, Verbum 1947.)

Môj komentár: Toto „еще только выходящий“ ešte stále platí – aj v tom zmysle, že „iba len“, aj v tom zmysle, že sa tak rozhodne stane. – Že sa takto spolu stretli: génus, tak vášnivo hľadajúci „budúcnostný“ v tomto svete, a ruský národ – to nemohla byť náhoda!

Tamže – komentár k Rilkeho slovám: „...впервые в жизни мной овладело невыразимое чувство, что-то в роде чувства родины...“ – Tento budúci človek našiel budúcu vlasť budúceho spoločenstva ľudí!

Je zaujímavé, že približne v tom čase sa rodilo aj Prišvinovo „чувство родины“ - a kedykoľvek by som o ňom uvažoval, vždy ho treba spájať s týmto pocitom Rilkeho (v zmysle *budúcnostnej* vlasti).

Ozaj: má SSJ slovo budúcnostný? Nemá: ani SSJ, ani KSSJ. – O tom treba napísať poznámku! (Zápisník, 10. máj 1991.)

Straussovú *budúcnostnosť* si uvedomíme pri týchto slovách Jana Kameníka: „Budoucí básník musí být mystik, neboť jen za tu cenu odhalí zdroj nové, diferencovanější psychologie ve vnitřních místnostech duše, kde se poněmhu otvírají okna do věčnosti. Bude na něm, kam až který dohlédne a vstoupí.“ (Zápisník 27. jún 94.)

+ + +

Treba predpokladať, že editori Straussových textov budú v pokušení jeho nezvyčajné, „nenormované“ slovo *budúcnostný* nahradzať iným slovom, najskôr slovom *budúci*. Nám sa tak stalo so slobom *budúcnostnosť* v citovanom zápise zo 16. 2. 1983 - pri jeho uverejnení v časopise *Viera a život* 1997, č. 3: „Ale čím viac som si uvedomoval Straussovú „budúcnost“... (str. 231).

Stačí si v citovaných Straussových textoch namiesto slova *budúcnostný* dosadiť slovo *budúci*, aby sme pocítili, aký nežiadúci významový posun tu nastáva.

Mimochodom: mnohí *budúci*, ktorí prídu po nás aj po Straussovi, budú svojím vedomím tak *minulostní*, že by bolo treba nad nimi zaplakat'.

(Áno: slovo *minulostný* sa popri *budúcnostný* právom hlási k životu.)

Pri uvažovaní nad Straussovým ne-tradičným, novátorským, *budúcnostným* slovom mi nedá neodcítovať jeho úvahu z eseje „Dá sa a má sa ešte písať?“

„Spisovatelia sa robia zbytočne dôležitými a kritici ešte väčšími. Veď toľko nesmierne múdrych hláv už popísalo toľko nezmerne múdrych vecí. A svet je v takom žalostnom stave. To konštatujem ako píšuca nula. Ale od nultého bodu musí každý denne začať, nech už popísal čokoľvek a koľkokoľvek a kdekoľvek. Môže to mať dej a spád a nemusí to mať. Môže to mať akúkoľvek formu, len nie uniformu. Ale musí to mať duchovný oheň, nie dokonalosť, vycizelovanosť. Musí to mať hrany a bodliaky, musí to štípať, musí z toho kvapkať voľáka šťava zohriata na bod varu krvi. Musí to byť na stálom rozbehu po zjednodušení až poza hranicu nevyssloviteľnosti. A musí to páchnuť človečnosťou.“

Oficiálni dobroví vševedovia, priehradkoví veľkí analyzátori sú zväčša banalizátormi duchovnej podstaty čias. Sformujú a či zdeformujú všetko tak, „ako to má byť“. Ale nedestilované mozgové výpary sú predsa životnej pravde bližšie. I keď v každej literárnej súčasnosti žije len to, čo oni opečiatkujú, vyžije a prežije to, čo má svoju imanentnú duchovnú vitalitu, a nie to, čo oni označili za potrebné, prípustné, nosné a **budúcnostné**.

K tomu netreba nič dodávať.

+ + +

Bodka na záver. Moje obavy z toho, aký bude osud „nekanonizovaného“ slova *budúcnostný* v Straussových textoch, nakoniec rozptýlil nový Slovník **súčasného** slovenského jazyka I (Veda, Vydavateľstvo SAV, Bratislava 2006). Tam totiž heslo „budúcnostný“ nájdeme – v tejto podobe:

budúcnostný = súvisiaci s budúcnosťou, časom, ktorý príde; zameraný na budúcnosť: *b. zreteľ, budúcnostné ambície* (V. Mináč); *budúcnostný zmysel* (NP 1982); *Autor patrí k spisovateľom, ktorí majú veľký budúcnostný potenciál* (Sme 2001).

Július Rybák

„Na veľkosť Božiu nestačí svet ľudských predstáv. Len prepožičaná milosť môže ten svet zvládnuť. Ale človek túži po tom podeliť sa o tom s inými ľuďmi.“

Na to je dar slova. To je najväčšia milosť, dobre ho uplatniť. Postupne odhaliť skrýšiu Božej podstaty.“

(Pavol Strauss, 3. 11. 1993.)

15. výročie čestného doktorátu Milana Rúfusa a Pavla Straussa

Pred 15. rokmi, 21. mája 1992, Vedecká rada Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach udelila čestný doktorát vied o umení Doc. PhDr. Milanovi Rúfusovi, CSc. a čestný doktorát filozofických vied MUDr. Pavlovi Straussovi.

Z návrhu na čestný doktorát MUDr. Pavlovi Straussovi

Meno Pavla Straussa je v našej verejnosti (aj vo verejnosti našej univerzity) málo známe – čo len potvrdzuje slová Otokara Březinu, že „nejméně mluví lidstvo o svých největších dobrodincích“. Avšak tí, čo sa raz s ním a s jeho dielom v živote stretli, nezabudnú na zázračný pocit akoby dotyku s Večnosťou. Áno, Pavol Strauss je daný Božou milosťou tomuto národu, aby nám pomohol preniesť sa cez prah tretieho tisícročia do novej civilizácie Lásky.

Vrodený básnický talent, od detstva intenzívne prežívaná a aktívne „prevádzaná“ hudba, hlboké filozofické, filologické a prírodovedné vzdelanie na univerzitách vo Viedni a v Prahe, povolanie lekára – chirurga, ktoré mu umožnilo do jedného ľudského osudu vtisnúť tisíce osudov, mladícka zanietenosť za ideály sociálne spravodlivého usporiadania spoločnosti, ktorá sa dostala do prudkého sporu s hitlerovským aj stalinským totalitarizmom, kresťanský prerod, ktorý „modeluje“ cestu obrody, akou bude musieť život kresťanov vôbec prejsť, aby naplnili svoje dejinné poslanie – to všetko a mnohé iné – umožnilo, že sa vedomie Pavla Straussa preborilo do sveta „iného bytia a iného poznania“, že sa stal „rezonujúcou oblasťou duševna“, schopnou plniť úlohu média medzi nami a oným „neviditeľným svetom“. Že sa stal duchom našich čias – vďaka tomu, že hlboko zostúpil „na rebriku vnímania tajomnej podstaty všetkého“.

Skoro polstoročie sa ozýva – akokoľvek dôkladne umlčovaný a potláčaný – Straussov varovný hlas o stave nášho spoločenstva a našich duší, o stave civilizácie vôbec, o akútnej potrebe preporodenia človeka, bez čoho je žiadna premena globálneho osudu ľudstva nie možná; teraz práve prichádza chvíľa, keď v *sebazáchovnom záujme* musíme tento hlas brať smrteľne vážne – do slova a do písma.

Budeme dúfať, že nepriazeň tvrdých ekonomických pomerov ešte na nejaké desaťročie neodsunie vydanie jeho diel a jeho stretnutie sa s čitateľmi. A Straussových rukopisov – z ktorých len sem-tam bolo dačo vydané u nás i v zahraničí – je úctyhodná kôпка: (Nasleduje ich výpočet.)

Som hlboko presvedčený, že udelenie čestného doktorátu MUDr. Pavlovi Straussovi:

- bude výrazom historickej spravodlivosti, ocenenia celoživotného hrdinstva tohto lekára, mysliteľa európskeho významu, básnika, esejistu, hlbokého kresťana a človeka v najplnšom zmysle slova;

- bude aktom, ktorým sa aspoň sčasti vyrovnáme českej kultúre; veď Česi ponúkajú Straussovmu „zrkadlovému obrazu“ Otokarovi Březinovi v 55. roku života členstvo v Českej akademii vied a umení, v 51. roku života čestný doktorát filozofie na Karlovej univerzite, o pár rokov neskoršie čestnú profesúru filozofie na Masarykovej univerzite v Brne, a dvakrát ho navrhujú na Nobelovu cenu (1921, 1928); okrem toho mu pri šesťdesiatke udelia veľkú štátnu cenu sto tisíc korún. 79-ročný Strauss sa od Slovenska ešte nijakej ceny ani pocty nedočkal;

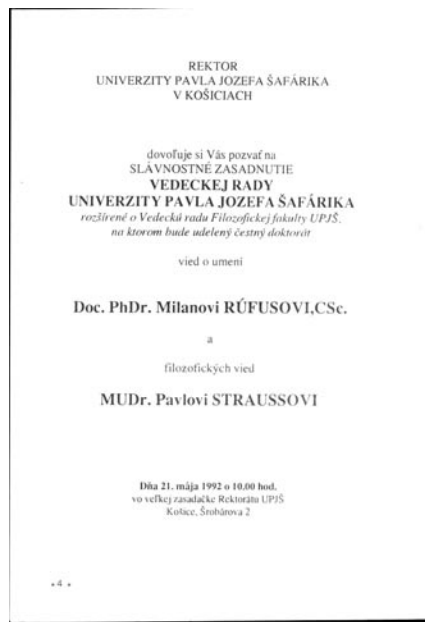
- stane sa výrazným stupňom v humanizácii našej univerzity – príklonom k jeho dielu učiteľov, študentov, najmä poslucháčov medicíny, filozofie a filológie, poslucháčov bohosloveckých fakúlt a kresťanskej akadémie;

- dôstojne zavŕši a „vleje do rieky“ potôčiky porozumenia a pomoci, ktoré sa z pôdy našej univerzity p. Straussovi dostávalo, čo si on nesmierne cenil.

Okrem toho „dvojité“ čestný doktorát – Strauss a Rúfus súčasne – bude výrazom ich hlbokého vnútorného priateľstva a úcty, ich „komplementárnej úlohy“ pri zdvihu slovenského vedomia na najvyššie priečky súčasného myslenia vôbec.

17. 2. 1991

Július Rybák

Pavol Strauss Promočný prejav

Ťažko je ozrejmiť si, kedy vtrielila do nás myšlienka ako nahá kostra a postupne sa na nej usalašili svaly a cievy a koža, a celý živý výzor vstúpil naraz do jestvovania. Živý výtvar vytkaný do živého priestoru, do atmosféry ducha. Takto sa i v tomto kútiku života slovo telom stalo. A prebýva medzi nami oživotvorený faktor, factor constituens, a podlieha všetkým možným variantom perceptability.

Všetko vychádza z formotvorných priestorov ducha a človek ako jeho nositeľ. Vízia, ako bludička premôže občas systém liene a prebudí nadradený prejav ako odlomený systém v žblnkote zobudených nápadov.

Ale ide vždy len o individuálneho kriesiteľa zadriemanej duchovnej vitality, ktorá sa neutopila a len ožila v opare modlitby. Veď modlitba nie je oklieštenie, ale rozšírenie ekonomiky času.

Sú typy, ktoré vytvárajú a potrebujú systémový okruh sveta myšlienok vo všetkom. Poriadok nadovšetko. Ešte i v poriadku. Na jeho okrajoch môže vzniknúť i systematický neporiadok. A môže mať i svoju estetickú oblasť. A tak vznikajú stavy okolo literatúry v imanencii svojho protirečenia. Možno dielo obdivovať a pritom s ním nesúhlasieť. To je kultúrny zástož.

Vždy a vo všetkom ide o človeka a jeho vnútro. A sú tu faktory, okolo ktorých sa krúti vnútro človeka. Ale genealógiu myslenia si treba špecifikovať. Ako vo všetkom, v prírode i v oblasti vnímania, a na to naštepené vymoženosti, ktoré potencujú akceptabilitu, treba si uvedomiť, že je všetko preformované princípom emanácie a akceptability. Súvisí to s údobiami dispozície, s kultúrnotvorivým prostredím, s psychodelickou adaptabilitou a psychofyzickou tonizáciou danej chvíľky. S tým všetkým súvisí variabilita chvíľkovej náladovej reaktivity. Iná je pôda v rôznych obdobiach duševného roku, a tým sa aj menia zákony možnosti sadenia a ich vhodnosť. Princíp otvorených dverí duše nie je všeobecný.

Človek je vždy ten kultúrotvorný element. Tvorca svojej doby, kde nazhŕňa poklady hodnôt prevzatých z celosvetovej pokladnice všetkých národov vo všetkých oblastiach dobra a krásy. Do slovenských duší inkarnované vrcholné hodnoty prevzaté a prehodnotené z duchovných dielni sveta, vytvárajú novú a novovytvorenú aglomeráciu cenností poznania vedy, vízií sveta, umenia a metafyzických inšpirácií.

Hľadanie je prvá forma rozhladenia, ako vnútorný cestopis po oblastiach možných subjektívnych poznaniach a uchvátení získaných oporných bodov. Vždy na ceste vyhľadania pravdy. Mnohé cesty vedú k nej z rôznych oblastí poznání, z rôznych stupňov hľadačstva cez reflektory a ďalekohľady a drobnohľady slova a rozvinutej myšlienky a cez značne zahmlené horizonty. Všetko sa to kumuluje v nás, preráža cez diaľavy vnútra, ocitne sa v záľaha oživujúcich vízií a snov, a neočakávané sa objaví ako ideotvorná subjektivita najbližšieho okolia.

Sprvu nevieme, kde sa čo berie, mieša sa to blízke i to ďaleké, krpaté vrcholce a nečakanou krásou, zahladených údolí, orosených peľom narodených detí a do smrti oslovených chvíľ.

Všetko sa krúti okolo základných premis osobného života. Čo v nás nie je preformované, nemôže ani rezonovať. A to sú predpoklady celosti životného postoja. Je mnohočlenný cestou reflexie, adaptáciou krásy poézie a hudby, pretvára tie dve sféry v kultúrotvornú jednotu, ktorá tu stojí zoči-voči životu, pretvára ju, preladá v súlad trvania a predpokladu jednoty slovenských ľudí v ohrade duchovného sveta. Len do toho je vštepený metafyzický prvok, ktorý prežiarí všetko v silu prežiarenu najvyšším svetlom večnej pravdy.

Prehodnotenie a nadhodnotenie ľudského vnútra je len ozrejmienie našej imanencie, kým sa nepretvoríme do nášho určenia, cez stanice vývojaschopnosti. Naše fyzikum je v podstate emanácia našich vnútorných predpokladov, našich duchovných

hodnôt, meditatívnych fikcií, modlitbových uzurpácií, náznakov vízií a omilostení. To sa všetko vleje do kultúrnosti osobnosti. A tak rastie národ kumuláciou takýchto osobností.

Poézia a filozofia sú príbuzné oblasti. V poetovi je filozofia a vo filozofovi poézia, len v odlišnom obraze. Aj krása a dobro susedia. V kráse je prvý šteblík dobra. Môžu sa prerastať a potencovať. Nemusí v tom byť obraz systému. Kde sa v duchu dotkne človeka, vzbĺkne nádej. Svet a svet ducha obohacuje človeka a človek pretvára a formuje svet.

Spiritualistická koncepcia sveta povyšuje ho v uvedomenený dielo božie, napĺňa ho v oblasť šťastia, trvania a uvedomuje ho do trvania stáleho nárastu prehodnotenia hodnôt. Lenže človek môže dorásť do vtrielenia po hranice hriechu v jedinej nádeji na omilostenie lotra z pravej stany Kristovej.

Keďže je subjektívny faktor vo všetkom podstatný, sa na tejto scéne formuje obraz sveta. A do jeho formácie sú pribraté všetky ideové a predstavové elementy. Prítom je vnútorná stavba sveta nikdy nie dohotovená. A odkiaľ stále naberať stavebné prvky. Z kútikov mozgu pozhŕňať zdrapy paradoxov a pozliepať všetko aforistickým leptom. A čo prečnieva zgillotinovať zvyškami posmechov.

Prvé veľké svetlo, ktoré ma osvietilo, bol jedinečný poetický duch Rilkeho, ako to vycítil i Boris Pasternak, a z básnikov mysliteľov Pascal, Lippert a Kierkegaard. Žijeme v dobe, z ktorej sa vyšmykol cit pre dejiny a dejiny duše. Stojíme na okraji duševne vytúchnutých dejín, vo vyprázdnených zákonoch myšlienky. A do toho sa nám treba znovu vpratať. A skrytý do obnosených šiat ducha nerobiac pred tvárou budúceho sveta dobrú štafáž. Kde sa to chceme dostať. Devalvácia hodnoty človeka nie je ani zďaleka na ústupe. Imanentný rozklad postupuje až na hranice únosnosti. V trblietavom svetle ohrozenej vízie sveta sa zachvieva večná trojica pravdy, dobra a krásy jako večne konštitutívny prvok. Jedno sa zahmlieva v druhom.

Sme vsotení do veľkej rezervácie časopriestoru, aby sme sa v ňom udomácnili. Máme k dispozícii všetky gradienty ducha, aby sme si osvojili čas po uplatnení v priestore. Do času môžeme vtlačiť všetko realizované dianie, priemety ľudí do seba i mimo seba, akvizície nových postov, posúvanie cieľových rovín a získavanie atribútov. Dobré je, keď nedochádza ku konfrontáciám. A najlepšie je, keď si každý kon prefiltrujeme cez metafyzické sito. V hlbinných dimenziách sa osvedčuje usľachtilosť našich postojov. A to žičím slovenskej národnej komunite.

Prítomnosť Boha bola, je a má byť určujúcim faktorom u nás. Tadiaľto sa nám dostanú všetky kultúrne atribúty. Len hranicou pravdy, dobra a krásy sa k nám a do nás dostávajú všetky hodnoty, ktoré robia život hodným života. I keď je všetko naštepené na podklad fyzický, je potrebné ho duchovne potencovať. Nezriadené prvky hodnotové sú schopné to anulovať a vývoj odsúvať. Lebo ten začína pri koordinácii rozumových faktorov, intuície a prvkov vízií a vizionárskych a fantazijných častí duchovnej aktivity. Všetko možno myslieť, ale dotvoriť možno len podstatu duchovnú.

Život vstrebe všetko, len ide o to, v čo to pretvorí. Zárodok všetkého je duchovný a stáva sa časom parafrázou samého seba, lebo sa stane tým, čím má byť. Aj všelijaké bočné intence tu pôsobia. A tak sa časom zabývame v tej novotvorbe. A vždy ako výsledok transcendencie. Všetko, čo vzniká v akejkolvek oblasti, má punc absolútna. S tým stojí a padá obraz sveta i nádej prijateľného sveta.

Myšlienka nemá skrýšu na rozhraní sveta ducha. Usadí sa na určenom mieste a ukáže sa zábleskom jestvoty. Pre slovenskú dušu je táto ríša ducha akceptabilná. Len ju treba do nej inplantovať. A zostane v nej oblasť pravdy, dobra a krásy a stane sa tak prirodzenou oborou kultúry a duchovnosti a integrálnou súčasťou kresťanskosti a europeizácie.

Milana Rúfusa

Z promočného prejavu

...Je prirodzenou povinnosťou vysokoškolského učiteľa literatúry byť nielen učiteľom, ale aj literárnym vedcom. Je celkom pochopiteľné, ak som už vtedy upísaný básni inklinoval k tomu typu literárnej vedy, ktorý nevlastní trúfalé sebavedomie a presvedčenie, že je v stave vysvetliť a vysloviť vedeckým metajazykom umelecké dielo v celej jeho komplexnosti. To by totiž vo mne alebo vedec nepretržite popieral básnika, alebo by básnik nakoniec musel poprieť vedca. Východiskom z tejto zdanlivej dilemy sa mi stala literárna esej. Tá je totiž dvojdomá. Svojím tvarom tenduje k básni či meleckej próze, no jej, takpovediac, perinatálne štádium musí spĺňať všetky atribúty vedeckého výskumu. Ak ktorákoľvek zo zložiek tejto dvojdomosti chýba, esej nie je esejou. Uvedomujúc si to, snažil som sa, ako som vedel, dávať cisárovo cisárovi a božie Bohu. Bývali sme teda u nás vždy dvaja.

Priznám sa po rokoch, že to nebolo celkom jednoduché. Hlavne nie v čase, keď sa jednostranné, otpimisticky vylahčené ratio autoštylizovalo ako jediné, hladké východisko ľudského osudu. Všetko ostatné bolo len spoločenskou toaletou. V takých okolnostiach nebolo jednoduché ani ľahké zápasit' o celistvosť umenia, o básneň ako inuverzálnu výpoveď. A rovnako neľahké bolo upozorňovať, že veda nie je jednostranný mechanizmus, akýsi systém gombíkov, ktorý stačí osvojiť si ako gombíky na heligónke a spustiť rezký pochod do budúcnosti, pričom v tragikomickiej travestii platilo to staré: basa tvrdí muziku. Nebolo ľahké stať za názorom, že i veda má svoju vnútornú drámu, svoju etiku, svoju ľudskú tragédiu, pokoru pred bytím.

A že teda existuje určitý bod, určitý princíp, z ktorého je rovnako blízko do básne i do vedy. A pritom jedna i druhá ostáva svoja a nezastupiteľná. (...)

Ak by som mal z vlastnej dvojdomej skúsenosti čosi nadobodne aktualizovať, potom by to bol práve onen spomenutý bod, v ktorom veda aj umenie stoja blízučko vedľa seba. Záhadný, neस्पyateľný bod, ktorý si netrúfam pomenovať, keďže mojím celoživotným údelom je pýtať sa tajomstva, nie dávať naň odpoveď. Tento bod je dnes zúfalo potrebný aj pre vedu, ak sa práve ona nemá stať tým horiacim mečom, ktorým ľudstvo samo seba definitívne vyženie z raja. A tak definitívne, tak nezvratne, že staré biblické gesto vyhnanie z raja bolo proti tomu len láskavým napomenutím – veď človekovi ešte vždy patrilo lénum tejto neopísateľnej krásnej planéty, ešte vždy ostával v raji. Tentoraz je však seba vyhnanie z raja vyhnaním do nebytia, do mŕtvej ničoty galaxie, ktorej nezáleží na tom, či je na tej ktorej planéte život alebo nie. Naliehavo teda akcentujem tento bod. Tento Vyšší princíp, bez ktorého je básneň chytračiacou krasomluvou a bez ktorého z vedy sa stáva najstrašnejšia škodná. Akcentujem aj pri tejto príležitosti, ba práve pri nej ten bod, z ktorého som aj ja osobne mal rovnako blízko k literárnej vede a rovnako blízko k básni. A dovoľm si uistiť Vás, že takýto bod existuje. Chýbajúce si láskavo doplňte...

Po roku od promócie

Keď uplynul rok od promócie, obrátil som sa – ako výkonný redaktor časopisu Universitas Šafárikiana – na Pavla Straussa s niekoľkými otázkami. Tu sú naše otázky i jeho stručné odpovede (zo 16. 4. 1993; nech nás neprekvapí, že ku koncu života bol ťažko chorý Strauss skýpy na slovo).(J. R.)

1. Čo nevidieť bude rok od inaugurácie Vás a Milana Rúfusa za doktorov vied na univerzite P. J. Šafárika v Košiciach. Ako si spomínate na tú cestu rozkvitnutým májovým Slovenskom pred rokom a na samotný pobyt na pôde našej univerzity?

2. Keď sa na Vedeckú radu UPJŠ predkladal návrh na Váš čestný doktorát, na viacerých tvárach sa zračili rozpaky: Komu? Za čo? A je to pochopiteľné, veď mnohým z nás ste boli do tých čias (rok 1991) anonymom. Až potom vyšli knihy *Rekviem za živých, Nádhera nečakaného, Úsmev za úsmevom, Kvety z popola, Mozaika nádeje, Ecce homo, Tesná brána...* Až potom prišiel záujem časopisov, rozhlasu, televízie... – Nezasekne sa po tom plodnom jubilejnom 92-hom roku znova vydávanie Vašich diel (ak navyiac literárny kritik nedávno konštatoval, že sme už „prestraussovani“?). Na čo sa môžu tešiť Vaši čitatelia?

3. Často hovoríte, že ako mačka padne vždy na všetky štyri nohy, ani Vy si nemôžete predstaviť deň, aby ste „nepošpinili papier“. Čomu sa venuje Vaše „špiniace“ pero v poslednom čase?

4. Váš prejav na inaugurácii – rovnako ako prejav Milana Rúfusa – je plný obáv z budúceho vývoja. „*Devalvácia hodnoty človeka nie je ani zďaleka na ústupe. Imanentný rozklad postupuje až na hranice únosnosti.*“ - Uplynul rok. Nie sme ešte na dne? V priestoroch, kam preniká Váš zrak, nebadat' známky, zárodky budúceho obratu?

5. Koho musia v dnešnej dobe najviac zaujímať záchytné body pre zakvačenie životných nádejí, je budúca inteligencia slovenská, vysokoškolská mládež. Čo sa Vám zdá pre nadobudnutie ich životných istôt najdôležitejšie?

+ + +

1. *Vlajňajšie májové Slovensko bola milovania hodná zem a taká vo mne pretrváva.*

2. *Viac ako Vedecká Rada sa čudovala tej volbe, čudoval som sa ja sám. Nevie, či po tých 7 knihách r. 92 ešte vyjde niečo. Teraz vyšla reedícia prekladu Lipperta: Človek Jób hovorí s Bohom. Teraz vyjde Krížová cesta, v Trnave Kolíska dôvery, a v Bratislave reedícia Zákruty bez ciest.*

3. *V poslednej dobe napísaný doslov k „Človek pre nikoho“ a nedokončená kniha eseji.*

4. *Sme až skoro chronickí skeptici. Ale žijeme v presvedčení, že život všetko zahladí i u nás i celosvetove.*

Oprava

Prosíme čitateľov, aby si v Listoch PS 6 na str. 7 v článku Ľubomír Raši: Moje stretnutie s Hanusom opravili prvú vetu „Koncom januára 1989...“ na správne znenie „Koncom januára 1970...“.

Pavol Strauss - čestný doktorát

Spolok priateľov MUDr. Pavla Straussa • LISTY PS - Reg. číslo: MK SR 3209/2004, číslo 7 (2007). Číslo pripravili Ľubomír Raši a Július Rybák. Adresa redakcie: Múzeum Janka Kráľa, Námestie osloboditeľov 31, tel.: 044/5621 580, e-mail: zuslm@svslm.sk. číslo účtu: 4430001300/3100, IČO: 37907751. Tlač: Print Master, Liptovský Mikuláš, e-mail: printmaster@viacom.sk Počet výtlačkov: 1000